

mei 2015

afdeling
VOORNE

In de **BRANDING**

*Uitgelicht: Extremadura
Natuur dichtbij: Zaden op reis
Op stap met de Woensdagtellers
en verder: Lesbos, vlinders, vleermuizen
en het waterhoen*

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Activiteiten kalender KNNV afdeling Voorne	2
Activiteiten kalender IVN afdeling Voorne-Putten- Rozenburg	4
De Woensdagtellers	4
Zeetrekten	4
Vroege vogelexcursie Breede-Water.	4
Vogelexcursie naar de Groene Jonker	5
Wandelexcursie Spuimond-West	5
Over de bloemetjes en de bijtjes	5
Vogelexcursie Zuid-Hollandse eilanden	6
Vogelexcursie naar de woudapen bij de Zevenhuizerplas	6
Lieveheersbeestjes telexcursie.	7
Plantenexcursie kilometerhok strepen langs de Bernisse te zuiden van Simonshaven	7
Libellenexcursie naar de “Dordtsche Avelingen”	7
Excursie naar de natuurgebieden de Brand en de Loonse en Drunense Duinen.	8
Excursie-estafette, zaterdag 20 augustus 2016.	8
Planten	9
Vogels	9
Verslag 23ste vuilruimactie Beningerslikken	10
Uilen op Voorne -Putten	11
Winterroofvogeltelling Voorne-Putten 2016	13
Verslag wintertelling vlermuizen op de Kop van Voorne	15
Gemengd nieuws	17
Vlinderreizen	17
Waarom ik zo graag naar Lesbos ga!	21
Cursus wilde planten leren kennen voor beginners	23
Extremadura	24
Op stap met de woensdagtellers	27
Zaden op reis	29
Het waterhoentje (en een beetje meerkoet) Gallinula chloropus 33 cm	32
Colofon	36

Voorwoord

Dit nummer staat in het teken van het thema “Reizen”. Dat benaderen we vanuit verschillende invalshoeken. Allereerst hebben we twee auteurs gevraagd reisbestemmingen te schetsen die voor velen van u bekend zijn en waarschijnlijk al wel eens bezocht werden. Hugo van der Slot vertelt enthousiast over het Griekse eiland Lesbos. Menig vogelaar ging daar in het voorjaar al eens een kijkje nemen. We deden dat ooit zelfs in afdelingsverband. Henk Zweers verruilde ons eiland zeven jaar geleden voor de Spaanse Extremadura, waar heel wat leden al eens een KNNV-kamp hebben bezocht. Hij woont er permanent en kent het gebied op zijn duimpje. Hij vertelt u op boeiende wijze wat er zo al in dit gebied te vinden is. Als je beide artikelen hebt gelezen, zou je zo weer willen afreizen.

Niet alleen mensen reizen, ook vlinders doen dat. Wim Prins verhaalt over vlindersoorten die van verre oorden naar onze streken reizen. Het deed me denken aan al die trekkende vogelsoorten, die weer net bij ons zijn gearriveerd of dat binnenkort zullen gaan doen. Intrigerend is dat niet alleen dieren plegen te reizen, maar dat planten dat ook doen. Sjoerd Reinstra vertelt over de vele manieren waarop planten hun zaden verspreiden. Ze reizen heel wat af. De woensdagtellers reizen trouwens elke woensdag af naar hun favoriete vogelgebieden. Ster-reporter Jan Alewijn Dijkhuizen ging een keertje met hen op stap, en kwam heel enthousiast terug. En wie zou dat niet worden, als je niet alleen fraaie vogelsoorten spot maar ook een groepje van zes zwemmende reeën, dat gezamenlijk het water boven het land verkiest? Peter Vermaas maakte er een filmpje van, dat hij op Facebook plaatste. Een aanrader.

Jan Alewijn praat u trouwens ook nog bij over de resultaten van ruim 30 jaar vleermuizenonderzoek in onze bunkers, traditioneel uitgevoerd in het eerste weekend van januari. Rust blijkt een belangrijke voorwaarde om de populaties op peil te kunnen houden. Verschillende werkgroepen publiceerden trouwens al weer inventarisatierapporten op de website, zoals die van de vlinder- en libellenwerkgroep en de vogelwerkgroep. Neem eens kijkje op de website, een bezoek meer dan waard! Wist u trouwens dat we ook al 30 jaar het zwerfafval uit de Beningerslikken verwijderen? Hans op den Dries doet verslag van het werk dat ook dit jaar weer werd verricht. Hulde voor al deze inspanningen!

In het vorige nummer vertelde ik u al dat onze afdeling bezwaar heeft gemaakt tegen de plannen van de provincie om de jacht op ganzen, roeken en smienten in Zuid-Holland toe te staan. De rechtbank in Den Haag heeft de jacht op smienten inmiddels voor deze winter verboden. Een mooi succes, maar wel van voorlopige aard. De provincie heeft al aangekondigd ook volgende winter te streven naar het toestaan van deze jacht, maar dan met beter onderbouwde plannen. De samenwerkende natuurorganisaties zullen dat zeker niet zo maar laten gebeuren.

De komende maanden hebben we tot slot weer een mooi excursieprogramma voor u in elkaar getimmerd. Piet Mout gaat bijvoorbeeld met u naar het Quackjeswater om samen dit gebied te fotograferen en tegelijkertijd van elkaar de kneepjes van het vak te leren. Voor de kinderen gaan we op zoek naar lieveheersbeestjes, we reizen een paar keer af naar gebieden buiten ons eiland en na de zomervakantie organiseren we weer onze traditionele excursie-estafette. Via onze Nieuwsbrief houden we u voortdurend op de hoogte.

In mijn vorige voorwoord riep ik u op waarnemingen door te geven over boomklevers. Ik kreeg al veel respons. Ook in de winter blijkt de soort meer voor te komen dan werd gedacht. Blijf uw waarnemingen doorgeven via mijn mailadres tbriggeman@upcmail.nl. Alvast onze dank!

Theo Briggeman
Voorzitter

Activiteiten kalender KNNV afdeling Voorne

datum	wat	tijd	verzamelen
Elke woensdag	De woensdagtellers	08.30 uur - 16.00 uur	Carpoolplaats Zwarte dijk/N57
Elke zondag	Zeetrekten.	Vanaf zonsopkomst	Telpost Maasvlakte 2 Koningin Maximaweg
Maandag 2-5	plantenwerkgroep: Maretakvlakte	19.00 uur	P ZHL Tenellapas
Zaterdag 7-5	Vroege vogelexcursie Breede Water	05.00	Parkeerplaats NM Kreekpad
Zondag 8-5	Vogelexcursie naar de Groene Jonker	07.00 uur	P Mac Donald Hoogvliet A15
Maandag 9-5	plantenwerkgroep: Kaapduin	19.00 uur	P Zeeweg ter hoogte nr 52
Zaterdag 14-5	Wandeleexcursie Spuimond-West	volgeboekt	P Zeedijk/Zuidoordsedijk
Maandag 16-5	Excursie over voortplanting	09.00 uur - 12.00 uur	BC Tenellapas
Maandag 17-5	plantenwerkgroep: Gamandervallei	19.00 uur	P ZHL Tenellapas
Zaterdag 21-5	Vogelexcursie Zuid-Hollandse eilanden	08.30 uur - 15.00 uur	Carpoolplaats Zwartedijk/N57 Aanmelden via www.vogelweek.nl
Maandag 23-5	plantenwerkgroep: Springertuin	18.30 uur	Carpoolplaats Zwartedijk/N57 Let op vertrek 18:30 uur
Maandag 30-5	plantenwerkgroep: De Pan	19.00 uur	P NM Rondeweiweg
Woensdag 1-6	Cursus Wilde planten	19.30 uur	BC Tenellapas
Maandag 6-6	plantenwerkgroep: Duingebied het Reigersnest	19.00 uur	P Voetbalclub Zwartelaan
Woensdag 8-6	Cursus Wilde planten	19.30 uur	BC Tenellapas
Vrijdag 10-6	Avondwandeling met de VVG	20.45 uur	BC Tenellapas
Zaterdag 11-6	Woudaap excursie, Zevenhuizerplas	05.00 uur	P Jumbo, Brielle Aanmelden
Zaterdag 11-6	Excursie cursus Wilde planten	10.00 uur	
Maandag 13-6	plantenwerkgroep: Beningerslikken	19.00 uur	P NM Spuimond West
Woensdag 15-6	Cursus Wilde planten	19,30 uur	BC Tenellapas
Zaterdag 18-6	Excursie cursus Wilde planten	10.00 uur	
Maandag 20-6	plantenwerkgroep: Heveringen	19.00 uur	P ZHL Tenellapas
Zaterdag 25-6	Lieveheersbeestjesexcursie	10.00 uur	BC Tenellapas Aanmelden!
Maandag 27-6	Maretak -vlakte	19.00 uur	P ZHL Tenellapas
zaterdag 2-7	Kilometerhok strepen (planten)	09.00 uur	P kruising Bernisse Spuidijk / Schuddebeursedijk
Maandag 4-7	plantenwerkgroep: PQ's Slikken van Voorne	19.00 uur	P einde Strandweg

Maandag 11-7	plantenwerkgroep: Kaapduin	19.00 uur	P Zeeweg ter hoogte nr 52
Zaterdag 16-7	plantenwerkgroep: Groenknolorchissen tellen	19.00 uur	P einde Strandweg
Zaterdag 16-7	Libellenexcursie naar de Dordtsche Avelingen	06.00 uur	P Jumbo Brielle Aanmelden
Maandag 18-7	plantenwerkgroep: Annabos	19.00 uur	P NM Meelzakseweg
Maandag 25-7	plantenwerkgroep: Gamandervallei	19.00 uur	P ZHL Tenellaplas
Zaterdag 30-7.	Excursie naar De Brand en de Loonse en Drunense Duinen	15.00 uur	P De Rustende Jager Oude Bosschebaan 11, Biezenmortel.
Maandag 1-8	plantenwerkgroep: Springertuin	18.30 uur	Carpoolplaats Zwartedijk/N57 Let op vertrek 18:30 uur
Maandag 8-8	plantenwerkgroep: De Pan	19.00 uur	P NM Rondeweiweg
Maandag 15-8	plantenwerkgroep: Duingebied Reigersnest	19.00 uur	P Voetbalclub Zwartelaan
Zaterdag 20-8	Excursie-estafette	06.00 uur - 02.00 uur	BC Tenellaplas
Zaterdag 20-8	plantenwerkgroep: Gamanders tellen	19.00 uur	P ZHL Tenellaplas
Maandag 22-8	plantenwerkgroep: Beningerslikken	19.00 uur	P NM Spuimond West
Maandag 29-8	plantenwerkgroep: Heveringen	19.00 uur	P ZHL Tenellaplas
Maandag 5-9	Maretak-vlakte	19.00 uur	P ZHL Tenellaplas
Maandag 12-9	plantenwerkgroep: Kaapduin	19.00 uur	P Zeeweg ter hoogte nr 52
Maandag 19-9	plantenwerkgroep: Gamandervallei	19.00 uur	P ZHL Tenellaplas
Maandag 26-9	plantenwerkgroep: Rondje heemtuin	19.00 uur	P ZHL Tenellaplas

Kijkt u voor de zekerheid even op onze internetsite of een activiteit doorgaat zoals die hierboven aangegeven staat. Dit voorkomt tevergeefs reizen en teleurstelling. KNNV informatie op <https://www.knnv.nl/voorne>

Activiteiten kalender IVN afdeling Voorne-Putten- Rozenburg

datum	wat	tijd	verzamelen	contact
Zaterdag 7-5	Holle Mare	9.30	Henry Fordstraat, Zwartewaal	Erik
Zaterdag 4-6	De Pan	9.30	P voor Houten Paardjes, Roccanje	Monique
Zaterdag 2- juli	Iets met/rond ARK-natuurontwikkeling	9.30		Erik
Zaterdag 6-8	Fietsen rond Hellevoetsluis	9.30		Monique
Zaterdag 3-9	Duinen van Schouwen	9.30	Carpoolplaats N57/Zwarte Dijk	Erik
Zondag 18-9	Duinendag (met ZHL)	13.00	BC Tenellaplas	Simone
Zaterdag 1-10	Paddenstoelen in het Mildenburgbos	9.30	Ingang Hoflaan, Oostvoorne	Erik
Zaterdag 5-11	Tiengemeten	9.45	Pont naar Tiengemeten, Nieuwendijk	Erik
Zaterdag 3-12	Snertwandeling rond het Brede Water	9.30	BC Tenellaplas	Monique

Kijkt u voor de zekerheid even op onze internetsite of een activiteit doorgaat zoals die hierboven aangegeven staat. Dit voorkomt tevergeefs reizen en teleurstelling. IVN informatie op <https://www.ivn.nl/afdeling/voorne-putten-rozenburg>

Activiteiten

De Woensdagtellers

Een groep enthousiaste vogelaars gaat elke woensdag met de auto op pad om vogels te kijken. Belangstellenden kunnen gewoon naar de Carpoolplaats Zwarte dijk/N57 komen. Daar worden de excursiegangers ingedeeld in zo min mogelijk auto's.

Zeetrekten

Er wordt altijd gestart vanaf zonsopkomst, daarna duurt het zeetrekten meestal 3 tot 4 uren (afhankelijk van actuele trek en het weer). Belangstellenden kunnen gewoon naar de trekpost komen. Een verrekijker en/of telescoop zijn onmisbaar. Stel je kleding goed af op het weer en houdt er rekening mee dat je lang stil zit. Bij grote drukte is een klapstoeltje handig. Koffie of thee zijn ook niet onverstandig om mee te nemen.

Vroege vogelexcursie Breede-Water.

Zaterdag 7 mei 2016: Vroege vogelexcursie Breede Water, o.l.v. Hans op den Dries. Verzamelen 05.00 uur Parkeerplaats NM Kreekpad.

Sinds de beginjaren 90 wordt deze vroege vogelexcursie gelopen. De natuur van het Breede-Water is niet uniek, maar wel zeer soortenrijk in planten, dieren en al het andere wat de natuur kan bieden.

Hans zal tijdens deze excursie vooral veel aandacht besteden aan de vogelzang. Natuurlijk doen we onze uiterste best om ook de vogels in beeld te krijgen. Vanaf de verschillende uitkijkposten hebben we zicht op diverse delen van het gebied. Voornamelijk op de plas, het Breede-Water, zullen we met enkele telescopen proberen de meeste vogels zo mooi mogelijk te laten zien. Laten we hopen dat de geoorde fuutjes weer aanwezig zijn, want om nog onduidelijke reden zijn deze prachtig gekleurde fuutjes de laatste jaren zeldzaam geworden. Ook planten, insecten en misschien zelfs nog een paar late paddenstoelen zullen niet aan de

aandacht ontsnappen, er zijn namelijk ook altijd wel specialisten aanwezig die hierover iets kunnen vertellen.

De rondwandeling zal starten om 05.00 uur vanaf de Parkeerplaats van het Kreekpad en afhankelijk van de wens van de deelnemers eindigen rond 11.00 uur. Mochten er mensen eerder weg willen, dan is dat geen probleem en als er behoefte is om nog een extra uurtje er aan vast te plakken, dan kan dat ook.

Tot slot nog even dit, zorg voor de juiste kleren en schoeisel (regenjas, eventueel laarzen), muggenolie en wat te eten en te drinken, dan zorg ik en misschien nog enkele anderen voor iets bij de koffie en een telescoop. Mocht u een verrekijker hebben, neem deze dan zeker mee.

Tot ziens

Hans op den Dries (tel. 0181-318329)

Vogelexcursie naar de Groene Jonker

Op zondag 8 mei een vogelexcursie naar de Groene Jonker onder leiding van Tom van Wanum. Verzamelen om 7.00 uur op de parkeerplaats van Mac Donald Hoogvliet (Ave-ling/A15).

Vlakbij de Nieuwkoopse Plassen ligt de Groene Jonker; een waterrijk natuurgebied met een grote plas, ruisende rietkragen en natte graslanden. Deze afwisseling in natuur zorgt voor een bijzonder gezelschap van weide- en moerasvogels. Elk jaargetijde zijn ze in grote aantallen te bewonderen.

In het natuurgebied de Groene Jonker kun je heerlijk wandelen. En er is veel te zien! De Groene Jonker is nog jong en het gebied is volop in ontwikkeling, maar er worden al veel bijzondere vogels gezien. Steltkluten, geoorde futen en zelfs het schuwe porseleinhoen zijn hier voorbeelden van. De wandelroute door het gebied is 3,3 km lang, dus we hebben alle tijd om overal stil te staan en naar de vogels te kijken.

Graag aanmelden bij Tom van Wanum, 06-44694497 of tomvanwanum@xs4all.nl.

Wandelexcursie Spuimond-West

Zaterdag 14 mei 08.30 uur, wandelexcursie o.l.v. Peter Vermaas, duur 2,5 uur, startpunt Parkeerterrein Zeedijk/Zuidoordsedijk 9 te Zuidland, bij het ter perse gaan van dit blad was deze excursie reeds volgeboekt via www.vogelweek.nl

Nieuw vogelparadijs Spuimond-West: van kievit tot kemphaan.

Twee jaar geleden is dit stuk polder van 120 hectare omgevormd tot een uniek stuk natuur. We gaan kijken naar de vogels die dit gebied hebben ontdekt als broedgebied: kluut, visdief, kokmeeuw, kievit, tureluur. Honderden vogels zijn dagelijks aanwezig om hier te eten en te slapen: kemphaan, bergeend, krakeend, fuut, dodaars. In de rietvelden rondom broeden o.a. rietgors, rietzanger, blauwborst, buizerd en bruine kiekendief. Af en toe komt een zeearend op bezoek.

We gaan lopen over een onverhard wandelpad over de dijk die rond het terrein loopt. Trek daarom stevige wandelschoenen aan. Als u een verrekijker heeft, neem die zeker mee! De excursieleider zorgt voor een telescoop.

Over de bloemetjes en de bijtjes

Een excursie over voortplanting in de Duinen van Voorne op 16 mei.

Verzamelen BC Tenellaplas om 09.00 uur

Misschien vond u vroeger de lessen biologie over meeldraden en stampers, over eenslachtige en tweeslachtige planten of over windbestuiving en insectenbestuiving niet heel erg interessant. Excursieleider Piet Mout gaat u laten zien dat het tegendeel waar is. Trouw, overspel, hulp bij seks, prostitutie (betalen voor seks), het kind van een ander opvoeden zonder dat je het weet, maagdelijke ontvangenis, porno kijkende roeken, zelfbestuiving, voortplanten zon-

der seks, in de natuur kom je alles tegen. Directeur van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam Kees Moeliker heeft zelfs wel eens een geval beschreven van een homofiele, necrofiele eend.

Op 16 mei van 09.00-12.00 uur zal er vanaf het Bezoekerscentrum Tenellaplas een thema-excursie gehouden worden over alle mogelijke manieren van voortplanting in de natuur. Deze excursie is o.a. geïnspireerd op het prachtige boek en winnaar van de Jan Wolkers Prijs (beste natuurboek 2015) 'Niet zonder elkaar, bloemen en insecten' van Louis Schoonhoven, oud-hoogleraar entomologie uit Wageningen, en een heel team van kenners uit de wereld van de bloembioogie, botanische tuinen, landbouw en natuurbescherming.

In 'Niet zonder elkaar' wordt de ontwikkeling van het denken over de relaties tussen plant en dier beschreven van Aristoteles en Darwin tot nu. Het zijn vooral de modernste wetenschappelijke inzichten die dit boek zo waardevol maken voor iedere natuurliefhebber. Piet Mout zal in een minimaal drie uren durende wandeling samen met u in het veld op zoek gaan naar de vele voorbeelden uit dit boek en andere bronnen van kennis m.b.t voortplanting. En waar kan je dit nou beter doen dan in het meest soortenrijke natuurgebied van Nederland: De Duinen van Voorne?

Vogelexcursie Zuid-Hollandse eilanden

Zaterdag 21 mei 08.30 – 15.00 uur, vogelexcursie o.l.v. Jan Westhuis, vertrek vanaf de carpoolplaats aan de Zwartedijk/N57 t.h.v. de afslag Rockanje.

Aanmelden verplicht via www.vogelweek.nl/wat-is-er-te-doen/details/?excursie=1303 of www.vogelweek.nl

De vogelrijkdom van de Zuid-Hollandse eilanden.

Tijdens deze auto-excursie, die geleid wordt door Jan Westhuis, bezoeken we het vogelrijke natuurgebied de Strypse Wetering op Voorne en enkele prachtige vogelrijke gebieden op Goeree.

In deze periode zijn er altijd nog vele verschillende vogelsoorten aanwezig waaronder ook trekvogels van de noordelijke landen. Zo zullen we o.a. de volgende groepen en soorten zien: reigerachtigen, als lepelaar, blauwe reiger, kleine zilverreiger, steltlopers als kleine plevier en bontbekplevier, kluut, grutto, tureluur, en misschien zelfs nog een zwarte ruiter die al op kleur begint te komen. Ook zijn er vele ganzen- en eendensoorten actief in deze gebieden. Uiteraard hopen we dan ook op wintertaling, pijlstaart en smient. Ook de meeuwen zullen niet ontbreken. Zelfs de kans op zwartkopmeeuw is groot.

Daarnaast kunnen we alle zwaluwsoorten die in Nederland voorkomen zien foerageren. Natuurlijk zullen we ook enkele roofvogels als, buizerd, en torenvalk tegen komen en met een beetje geluk kiekendieven en de boomvalk. Tot slot zijn er natuurlijk in deze maand vele zangvogels te bewonderen, zoals rietzanger, kleine karekiet, rietgors, blauwborst, tjiftjaf, fitis en misschien zelfs wel een spotvogel of een wielewaal.

Wilt u de vogelrijkdom van Zuid-Holland zuid eens beleven, komt u dan naar deze vogelexcursie en oordeelt u zelf. Neemt u vooral uw kijker mee en zorgt u voor iets te drinken en te eten. Er zal zoveel mogelijk worden samen gereden, zodat de groep compact blijft.

We gaan met maximaal 16 personen op stap, dus reageert u snel, want vol is vol.

Vogelexcursie naar de woudapen bij de Zevenhuizerplas

Op 11 juni vertrekt om 05.00 uur 's ochtends vanaf de parkeerplaats bij de Jumbo in Brielle een vogelexcursie onder leiding van Piet Mout naar de Zevenhuizerplas.

Deze plas is een onderdeel van de Rotte Meren. Al redelijk wat jaren achter elkaar hebben hier woudapen gebroed. We hopen dat dit kleine reigertje ook dit jaar weer zal terugkeren naar zijn vaste broedplaats. De excursie duurt tot 10.00 uur. Graag aanmelden via p.mout@penta.nl. U krijgt dan de avond van te voren nog te horen welke vogelsoorten ter plekke zijn gesignaleerd.

Lieveheersbeestjes telexcursie.

Op zaterdag 25 juni. Aanvang 10.00 uur BC Tenellaplas. Graag aanmelden.

EIS Kenniscentrum insecten is vorig jaar begonnen met een atlasproject lieveheersbeestjes. Het jaar 2016 wordt het tweede maar tevens laatste veldseizoen van dit project. Gedurende het jaar worden er verspreid over Nederland verschillende excursies georganiseerd. Tijdens deze telexcursie is het de bedoeling dat er gezocht gaat worden naar lieveheersbeestjes.

Handig voor het tellen is een, liefst lichtgekleurde, paraplu. Deze wordt gebruikt om de lieveheersbeestjes op te vangen als ze uit de struiken worden geklopt.

Vooraf zal er een en ander worden verteld over de lieveheersbeestjes en dit project. Er zijn boekjes, posters en determinatiegidsjes aanwezig. Ook zullen er posters zijn van de Nederlandse sprinkhanen en wantsen.

De bedoeling van deze excursie is ook het enthousiasmeren van de deelnemers, zodat deze gedurende de zomer hun gevonden lieveheersbeestjes doorgeven via: <http://waarneming.nl/lieveheersbeestjes/index.php>

Omdat de groep niet te groot mag worden graag aanmelden bij Tom van Wanum (06-44694497 of tomvanwanum@xs4all.nl)

Plantenexcursie kilometerhok strepen langs de Bernisse te zuiden van Simonshaven

Op zaterdag 2 juli 2016 gaan we op verzoek van FLORON een kilometerhok(79-425) strepen. Verzamelen om 09.00 uur parkeerplaats kruising Bernisse Spuidijk en Schuddebeursedijk

Strepen wil zeggen dat we alle planten die in het gebied van een vierkante kilometer voorkomen, noteren. Van de Rode Lijst en aandachtsoorten noteren we de aantallen, ook wel abundantie genoemd, alsmede de coördinaten. Traditioneel werden de gevonden planten op een lijst met soorten aangestreept (vandaar de naam strepen).

Bij deze streepexcursie gaan we gebruik maken van de app PlantObs van FLORON. Met deze app worden de planten geregistreerd op een tablet of smartphone met de bijbehorende coördinaten, en kunnen de gegevens na afloop gelijk geüpload worden naar de Verspreidingsatlas van FLORON.

Tijdens de streepexcursie wordt er aan belangstellenden uitleg gegeven over de wilde planten die we tijdens de excursie tegenkomen.

De excursie duurt de hele dag, dus neem wat te eten en te drinken mee. Stevige schoenen of laarzen worden aanbevolen, want we gaan soms van het pad af.

Op de website komt een link te staan met het verzamelpunt op Google maps.

Tot ziens

Frans Overes en Erik Ketting (tel. 0181-632086)

Verzamelpunt Bernisse Spuidijk

Libellenexcursie naar de “Dordtsche Avelingen”

Zaterdag 16 juli, libellenexcursie naar de Dordtsche Avelingen o.l.v. Hugo van der Slot.

Bij slecht weer wordt de excursie verzet naar zondag 17 juli.

Verzamelen: 06.00 uur op de parkeerplaats van de Jumbo in Brielle.

Met deze excursie gaan we naar twee gebieden:

In de vroege ochtend naar de “Dordtsche Avelingen” en aansluitend gaan we op zoek naar de rivierrombout.

In de “Dordtsche Avelingen” zijn we al eens eerder geweest. De bruine korenbouten, vroege glazenmakers, glassnijders en de variabele waterjuffers zijn hier de doelsoorten.

Voor de rivierrombout moeten we een klein stukje verkassen met de auto. Daar hopen we uitsluitende en wellicht uitgeslopen rivierrombouten te kunnen laten zien.

Honderd procent zekerheid op succes is niet te geven, maar goed zoeken is al het halve werk.

Rivierrombout

De rivierrombouxexcursie is door het slechte weer al eens eerder afgeblazen, maar we willen het toch nog eens gaan proberen. De aanhouder wint!

Deze excursie is bedoeld voor maximaal 10 personen, aanmelden is verplicht. Aanmelden bij: hugovanderslot@ziggo.nl graag met vermelding van het aantal personen en een 06 nummer.

Excursie naar de natuurgebieden de Brand en de Loonse en Drunense Duinen.

Zaterdag 30 juli o.l.v. Hugo van der Wal.

Verzamelen om 15.00 uur bij de parkeerplaats van uitspanning De Rustende Jager aan de Oude Bosschebaan 11 in Biezenmortel.

Vandaag gidst Hugo van der Wal ons graag door de natuurgebieden de Brand (Het Brabants Landschap) en de Loonse en Drunense Duinen (Vereniging Natuurmonumenten). Het doel van de excursie is het bezoek te aan mooie kwelvegetaties, we speuren naar vlinders (mogelijk zelfs grote weerschijnvlinder, kleine ijsvogelvlinder) en andere insecten in De Brand. Ook doen we ons best boomkickers te vinden.

In Udenhout kunnen we wat gaan eten.

In het duingebied gaan we op zoek naar sporen en de burcht van de das en als we erg veel geluk hebben dan lopen we hem/haar misschien wel tegen het lijf.

In de schemering bezoeken we De Duinen om naar het gezang/geratel van de nachtzwaluw te luisteren.

Dit alles is afhankelijk van het weer: niet te veel wind en redelijke temperaturen zijn van groot belang. Het kan prettig zijn om muggenolie mee te nemen.

Aanmelden verplicht via Hans op den Dries, e-mail lunde06540@upcmail.nl

Excursie-estafette, zaterdag 20 augustus 2016.

Verzamelen bij het Bezoekerscentrum Tenellaplas, Duinstraat 12a, Rockanje. Aanmelden is niet nodig en deelname is gratis.

Op zaterdag 20 augustus 2016 organiseren we weer een excursie-estafette.

Er zal u een grote verscheidenheid aan excursies worden aangeboden, van 's ochtends vroeg tot 's-avonds laat.

Er is voor een ieder wat wils: vogels, vlinders/libellen, waterbeestjes, planten, vleermuizen en nachtvlinders. Tussendoor is er twee keer tijd gemaakt om de muisvriendelijke inloopkooitjes te controleren op muizen.

Ervaren excursieleiders leiden u deze dag rond om u kennis te laten maken met de verschillende aspecten van de natuur rondom het bezoekerscentrum Tenellaplas.

Het programma voor de excursie- estafette is als volgt:

06.00 - 08.00 uur vogels;

08.15 - 10.00 uur muizencontrole;

10.00 - 12.00 uur planten/paddenstoelen;

12.00 - 13.00 uur pauze;

13.00 - 15.00 uur vlinders/libellen;

15.00 - 17.00 uur waterbeestjes;

17.00 - 18.30 uur pauze;

18.30 - 20.15 uur muizencontrole;

20.15 - 20.30 uur pauze

20.30 - 22.15 uur vleermuizen;

22.15 – 02.00 uur nachtvlinders.

Voor de vogelexcursie is het aan te raden een verrekijker mee te nemen, maar er zullen ook telescopen klaar staan. Voor alle excursies zijn diverse hulpmiddelen aanwezig. Tevens is het verstandig stevig schoeisel aan te trekken.

Wij hopen u te mogen ontmoeten op één of meerdere van bovengenoemde excursies.

Graag tot zaterdag 20 augustus.

Van en over de werkgroepen

• *Planten*

Zomerprogramma inventarisaties plantenwerkgroep

De plantenwerkgroep heeft in overleg met de terrein beherende organisaties voor het jaar 2016 een afwisselend zomerprogramma samengesteld.

We gaan in de gekozen gebieden de daar voorkomende planten inventariseren. Per gebied wordt een lijst van de in het gebied aanwezige planten gemaakt. Van de rode lijst en aandacht soorten worden de coördinaten met een GPS opgenomen en wordt de abundantie(talrijkheid) genoteerd.

We streven er naar de gebieden 3 keer te bezoeken om een zo compleet beeld van de plantengroei te krijgen, sommige planten groeien en bloeien namelijk in een bepaalde periode(vroeg of laat) en zijn alleen in die periode goed te vinden en op naam te brengen.

We proberen tijdens de inventarisaties ook onze kennis van wilde planten te vergroten, belangstellende die meer over wilde planten willen weten zijn van harte welkom. We vertrekken elke maandagavond(op feestdagen kan dit een andere dag zijn) om 19:00 uur vanaf het verzamelpunt. Een link naar het verzamelpunt op Google maps vind u op de website bij het programma van de plantenwerkgroep. Hou ook de website in de gaten voor eventuele wijzigingen in het programma.

Namens de plantenwerkgroep,

Theo Hagendoorn, Wim Kleijburg, Frans Overes, Erik Ketting

• *Vogels*

Activiteiten van de vogelwerkgroep.

De vogelwerkgroep doet dit jaar mee met de Nationale Vogelweek door twee excursies in die week aan te bieden. Er is een excursie op zaterdag 14 mei "Nieuw vogelparadijs Spuimond-West: van Kievit tot kempiaan" en een carpool-excursie "Vogelrijkdom van de Zuid-Hollandse eilanden" op zaterdag 21 mei. De aanmelding hiervoor loopt via de site www.vogelweek.nl.

Op de datum van de laatste vergadering van dit seizoen, 10 juni, zijn we van plan om in de directe omgeving van het bezoekerscentrum gezamenlijk te gaan wandelen. We starten direct om 19:30 uur. Alle KNNV-ers zijn van harte welkom.

Op de vergaderingen van de VWG na de zomervakantie komen weer een aantal boeiende lezingen. Net als vorige jaren beginnen we op 9 september met een presentatie van foto's die onze leden zelf gemaakt hebben. Een gevarieerd aanbod met mooie foto's en interessante verhalen die daarbij horen.

Op 14 oktober zal Piet Mout een presentatie geven die draait om het herkennen van diverse soorten roofvogels. En op 11 november komt er eindelijk weer een vervolg op de bijna legendarische QUIZZZ die wordt gepresenteerd door Tom en Hugo.

De overige VWG vergaderingen vinden plaats op 9 december, 13 januari (2017), 10 februari, 10 maart, 7 april en 9 juni.

Houd de KNNV site in de gaten voor meer informatie.

Het informatieve deel van de VWG vergadering start rond 20:45 uur.

Verslagen

Verslag 23ste vuilruimactie Beningerslikken door Hans op den Dries

Op zaterdag 22 februari 2014 zijn we weer actief geweest met het opruimen van vuil in de Beningerslikken. Ruim zes zakken vuil en een aantal grote losse voorwerpen waren het resul-

Vuilruimen

taat.

Met maar liefst 12 personen hebben we de klus van 09.00 tot 12.30 uur geklaard. Het was voortreffelijk weer en geen vuiltje aan de lucht (wel op de grond). Van tevoren had ik aan de vogelteller van het betreffende deel van de Beningerslikken, Dick Zwart, gevraagd hoe ik het gebied het beste in kon gaan. Dick liet weten: "Hek over en dan schuin naar rechts, zodat je rechts van de brede sloot uitkomt." Ja, ja... afijn, eenmaal in het gebied aangekomen heb ik zijn instructies opgevolgd, maar duidelijk niet goed genoeg, want ik kwam links van de sloot uit en dus verkeerd. We hebben van de nood een deugd gemaakt en eerst dat deel van het gebied opgeruimd. Dit leverde zoals verwacht weinig op, nog geen zak vol. Twee jaar terug was hier namelijk al schoon schip gemaakt.

Nadat we ons de koffie met koek van Theo, een heerlijk uit de kluiten gewassen soort van boternotenkoek van Nel en ontbijtkoek lekker hadden laten smaken, zijn we direct doorgelopen naar de andere kant van de sloot. Hier viel met het ruimen meer eer te behalen. Er werd weer een grote verscheidenheid aan afval gevonden. Hierbij voerde plastic wel de boventoon. Plastic flessen, doppen, bakjes, vleeswarenschaaltjes, et cetera. Plastic folie van land- en tuinbouw en plasticzakken. Daarnaast viel er ook veel tempex in allerlei vormen te vinden. Helaas troffen we ook schuim aan dat mogelijk van koelkasten of zo afkomstig was. Ook dit keer werden er stootboeien en resten nylon touw aangetroffen. Sommige voorwerpen kunnen gemakkelijk losraken van een schip, maar het blijft verbazingwekkend dat we elke keer weer veel producten vinden als glazen flessen en glazen potten. In een van deze potten zat zelfs een restje chocoladepasta. Nog een greep uit de zak: aanstekers, (tennis-)ballen, stukken kleding, schoeisel, bezem, peddel, velg met band, jerrycans et cetera.

Gelukkelijk zijn er elk jaar weer vrijwilligers die de handen uit de mouwen willen steken om anderms vuil op te ruimen, zodat de natuur vuilnisbeltachtige taferelen bespaard blijft. Nadat we nog even gauw een bak koffie met koekrestanten achterover hadden geslagen, hebben we alle vuil bij elkaar geraapt en naar een centraal punt gebracht. Natuurmonumenten is op de hoogte gebracht en heeft het vuil de week erop afgehaald en verantwoord verwijderd.

Natuurlijk zijn er door de vogelaars onder de vuilruimers nog vogelwaarnemingen gedaan. Zo viel het op dat er al 5 Cetti's zangers van zich lieten horen en hebben we op drie verschillende plekken baardmannetjes gehoord. Verder zijn er onder andere nog twee rietgorzen, een grote zilverreiger en een buizerd, een torenvalk en een blauwe kiekendief ♀ waargenomen.

Alle ruimers weer bedankt voor de tomeloze inzet!

Uilen op Voorne -Putten door Adrie van der Heiden

Eind 2010 is de uilenwerkgroep opgericht met als doel het aantal kerkuilen op Voorne-Putten toe te laten nemen. Er waren toen nog maar twee broedgevallen in onze regio bekend. Allebei op Putten. Niet erg veel dus en we hoopten dat, door nestkasten te plaatsen in daarvoor geschikte schuren (met vliegopening), dit aantal flink omhoog zou gaan. Door eventuele jongen te gaan ringen, konden we dan gelijk meer inzicht in het leven van deze prachtige dieren krijgen.

In 2011 zijn er al 43 nestkasten geplaatst. Dit zorgde voor 2 broedgevallen met ieder 3 jongen in Simonshaven en Tinte. Eén van de jonge kerkuilen in Tinte is helaas gestorven. Al met al toch een goed resultaat voor ons eerste seizoen. Er is daarom besloten de steenuilen op Voorne-Putten ook te helpen met nestkasten. Ook zijn we van plan de bos- en ransuilen meer aandacht en hulp te geven.

In 2012 hingen er al 59 nestkasten voor kerkuilen, hadden we een topjaar met 7 broedsels en

Steenuil

werden er in totaal 15 jonge kerkuilen uitgebreed. Hiervan hebben we er 12 kunnen ringen. Een succes waar we als werkgroep stilletjes op gehoopt hadden, maar zeker niet verwacht hadden. Ook voor de resterende 5 paartjes steenuiltjes zijn nestkasten opgehangen. Er is zeker 1 succesvol broedgeval geweest. Aan de bos- en ransuilen zijn we dit jaar nog niet toegekomen.

In 2013 bereikten we het aantal van 69 opgehangen nestkasten, verdeeld over het gehele eiland. Als experiment is er dit jaar bij een volkstuintencomplex een buitennestkast geplaatst. Helaas bleef door het natte voorjaar het aantal broedgevallen erg laag. Door de nattigheid waren er weinig muizen en dan wordt er door de kerkuilen niet gebreed. Aan het eind van het jaar herstelde de muizenstand zich gelukkig en werd er door verschillende uilenparen toch nog gebreed. Zodoende waren er in oktober in 2 nestkasten nog jonge kerkuilen.

Jammer genoeg hebben we dit jaar maar 4 jongen kunnen ringen. Zo ging 2013 de boeken in als een erg mager jaar!

In 2014 ging het heel goed en hadden we zelfs een paar 2e broedsels. In totaal werden er maar liefst 38 jonge uilskuikens geringd. Echt een topjaar dus! Het aantal geplaatste nestkasten steeg naar 75.

In 2015 ging het helaas weer iets minder en sloten we het jaar af met 7 broedgevallen en 22 geringde jongen. Er waren echter ook nog 5 broedparen die niet in een nestkast gebreed hebben en waarvan we de jongen dus niet hebben kunnen ringen. Ook dit jaar begon het broedseizoen laat. Pas begin juni vonden we de eerste eieren. Maar op 2 plekken werd zelfs voor de 2e keer gebreed. Helaas bleek bij controle van een kast met 3 jongen en 2 eieren de nestkast helemaal leeg. Geroofd door mens of dier! Wie zal het zeggen, maar balen was het wel. Dit jaar zijn er 4 nieuwe kasten geplaatst, wat het totaal op 80 brengt. De nestkasten hangen in Abbenbroek, Geervliet, Zuidland, Oudenhorn, Simonshaven, Biert, Rockanje, Oostvoorne, Hellevoetsluis, Vierpolders, Tinte, Brielle, Zwartewaal en Rozenburg. De opgehangen kasten bevinden zich allemaal in schuren met vliegopening. De in oktober 2013 opgehangen buiten-

nestkast bleek dit jaar bewoond te zijn. Bij controle vonden we namelijk braakballen, die onder leiding van Jan Alewijn Dijkhuizen gepluisd konden worden. Nu maar hopen dat er volgend jaar ook eieren gelegd worden. Afgelopen jaar zijn op 24 plaatsen braakballen van kerkuilen geraapt. Dus al broeden ze niet overal, er zijn toch al veel plekken die door kerkuilen benut worden. Dit levert vervolgens een enorme hoeveelheid gegevens op over de muizen op het eiland.

In Biert hebben we dit jaar voor de 5e keer een stel jonge kerkuilen geringd. De eigenaar van de boerderij ontving uit handen van onze ringer Adrie van der Heiden een oorkonde. Op deze plek zijn ook de eerste kerkuilen van Voorne-Putten geringd. De oorkonde was dus meer dan verdiend.

Met de steenuilen gaat het echter heel slecht. Onbekend is of ze dit jaar gebroed hebben. De waarnemingen, die we doen of doorrijgen betreffen altijd single uiltjes en nooit paartjes. Toch hopen we maar dat de steenuiltjes in onze regio paartjes gaan vormen en gebruik gaan maken van de door ons in bomen opgehangen nestkasten. Voor de ransuilen is er dit jaar een kunstnest in een boom geplaatst, dat gelijk in gebruik is genomen. Van de in onze regio wonende andere uil, de bosuil, is niet veel bekend.

Er broedt een paartje in het duingebied en rondom de Beerenplaat. Ook in Spijkenisse heeft een aantal maal een bosuilenpaar gebroed, maar dit jaar jammer genoeg niet. Ook hier ligt een uitdaging voor ons klaar.

Heeft u een uil in uw schuur of ziet u ergens uilen zitten of vliegen neem dan contact op met Adrie van der Heiden, a.vander.heiden@hetnet.nl of Sjaak Lobs, slobs@upcmail.nl.

Winterroofvogeltelling Voorne-Putten 2016 **door Hans op den Dries**

Al vanaf de winter 1997/1998 worden op Voorne-Putten de winterroofvogels geteld. Daarmee is dit de negentiende achtereenvolgende telling geweest. We hebben de telling in het weekend van 9 en 10 januari 2016 uitgevoerd. Enkele zekere extra waarnemingen in de omliggende dagen zijn nog toegevoegd. Dit waren waarnemingen die spontaan door verschillende tellers werden gemeld, waarvan men eigenlijk wel wist dat ze aanwezig zouden moeten zijn en die in het weekend niet werden gezien. Aangezien ik dit altijd al heb gedaan, is het vanzelfsprekend dat ik deze waarnemingen ook nu heb bijgevoegd. Natuurlijk moet dan wel goed worden opgelet dat er geen dubbeltellingen genoteerd worden. Ook nu hebben bijna alle leden van de vogelwerkgroep en enkele andere KNNV-leden deelgenomen aan deze activiteit.

Er stond een koude zuidenwind, kracht 3-4, maar deze was zeker niet zo sterk als vorig jaar. De temperatuur was met 6-8 °C te warm voor de tijd van het jaar, maar dit soort schommelende weersbeelden zijn niets nieuws. Al sinds jaar en dag varieert het weer, wat eigenlijk ook wel zijn charmes heeft, want daardoor is het nooit hetzelfde. Dit weerbeeld zorgde er uiteindelijk voor dat het aantal zichtwaarnemingen hoog was. Vooral de buizerd sprong er met 213 exemplaren weer met kop en schouders bovenuit. In totaal zijn er 302 roofvogels geteld, waardoor deze telling op de derde plaats is terechtgekomen. In 2006 zijn er 333 en in 2013 zijn er 311 roofvogels geteld.

De volgende waarnemingen sprongen dit keer in het oog:

Allereerst werd er 1 rode wouw gezien in de Wolvenpolder bij de Beerenplaat, ten oosten van Hekelingen. Het is de derde keer dat deze soort tijdens de winterroofvogeltelling(WRT) is geteld. De rode wouw is afgelopen jaar als broedvogel van Nederland genoteerd en daarmee is de kans op een waarneming in de winter toegenomen. Anders dan afgelopen jaar waren de kiekendieven ruim vertegenwoordigd. Van de blauwe kiekendief zijn er 8 exemplaren geteld en van de bruine kiekendief zijn er 6 geteld. Zoals wij gewend zijn bij de blauwe kiekendief is de verhouding man vrouw weer ongelijk. Er zijn verspreid over het telgebied 7 vrouwtjes en slechts 1 mannetje geteld. Bij de bruine kiekendief was de verhouding evenzo ongelijk, namelijk 5 vrouwtjes en 1 mannetje.

Er werden 14 sperwers geteld, daarmee zitten we boven het gemiddelde. Het blijft een soort die de teller verrast. Hij komt plotseling voor de dag, jaagt soms door een onmogelijke boschage en verdwijnt dan ook weer met de zelfde snelheid. Zo zag ik thuis onze "huis"-sperwer (mannetje) dwars door onze haagbeuk vliegen. Hij scheerde daarna met een haakse bocht weer voor de gevel langs, de tuin uit. Of hij beet had, was niet te zien, maar de paniek tussen de vele groenlingen was groot. Het hele tafereel duurde slechts 2 á 3 seconden. De havik was met 7 ex. verspreid over het gehele telgebied redelijk vertegenwoordigd.

Havik

De buizerd was natuurlijk het meest aanwezig. Hij is de talrijkste broedvogel onder de roofvogels in Europa, dus is het ook niet vreemd dat hij in de wintermaanden zoveel gezien wordt. Dit seizoen zijn er dus 213 geteld. Het haalt het gemiddelde weer een stukje omhoog. Slechts drie keer is de uitkomst hoger geweest (2006-221 ex., 2009-219 ex., 2013-234 ex.). Het laagste aantal is 2005, met 107 ex. en daarna kwam 1999 met 111 ex.

De grootste van alle roofvogels in ons gebied, de zeearend, is steeds minder zeldzaam aan het worden. Ondanks zijn formaat en hoewel het aantal in Nederland "gestaag" stijgt, is het geen garantie dat we deze vliegende deur onder de vogels, tijdens deze WRT kunnen spotten. Gelukkig is er een behoorlijk aantal vogelaars dat niet alleen deze telling heeft uitgekozen om een frisse neus te halen, waardoor meer kansen bestaan dat ze gezien worden. Zo zijn er 2 ex. gezien op de Beningerslikken, het gebied waar ook de meeste kansen liggen voor zichtwaarnemingen.

Ook de torenvalk kent door de jaren heen redelijke aantallen. Dit jaar zijn er 45 ex. geteld. Gelukkig kunnen we hier weer van een mooi aantal spreken. Het is net boven het gemiddelde.

Negen keer zat dit getal ruim lager, namelijk tussen de 27 en de 40 ex. Zes keer lag het aantal fors hoger, namelijk tussen de 48 en de 67 ex. De rest lag rond de 45 ex. Het laagste aantal was in 1999 en het hoogste aantal in 2001. De tellingen voorafgaand aan 2016 waren, op één jaar na, zeven jaren achtereenvolgend laag.

De slechtvalk (4) is dit jaar net als vorig jaar niet veel gezien. De topjaren 2007 (11), en 2011 t/m 2014 (respectievelijk 9, 6, 8, 8), moeten we misschien maar even vergeten. In dat geval is 4 een mooi aantal, want alle andere tellingen zijn er 1 tot 4 gezien.

Dan de moeilijkst waar te nemen soort, dat is het smelleken (1). Deze kleinste jager van het gebied is niet alleen klein, maar ook nog eens onopvallend gekleurd en snel. Daarnaast heeft hij ook nog eens de "vervelende" eigenschap om laag over het land te scheren om zo zijn prooi onaangenaam te verrassen. De meeste waarnemingen vallen tussen de 1 en 3 ex., maar de topper blijft nog altijd 2006 met 7 ex.

Als laatste roofvogel kunnen we voor het derde achtereenvolgend jaar de arendbuizerd (1) noemen. Deze vanuit het (zuid-)oosten afkomstige vogel heeft blijkbaar een goede keuken gevonden en houdt deze misschien wel stiekem geheim voor zijn soortgenoten uit zijn eigen leefomgeving. Het ligt erg voor de hand dat dit steeds de zelfde vogel is, mede omdat het niet gebruikelijk is dat deze soort in de wintermaanden naar het westen trekt. Wees eerlijk: "Wat zou u doen als u een rijke keuken ontdekt zou hebben?"

Zoals gebruikelijk zijn er ook nog enkele leuke waarnemingen doorgegeven. De meest bijzondere waren de 4 kleine zwanen (langs de Rijksstraatweg net voor Brielle) die tussen een grote groep knobbelzwanen schuilgingen, een patrijs in Polder Zuidland en in gebied 1464 (ter hoogte van de oude APM-terminal) een rustende drieteenmeeuw. Verder zijn er nog 20 grote zaagbekken, 6 grote zilverreigers en 1 ijsvogel gemeld.

Tot slot zijn er door een aantal mensen ook nog zoogdieren geteld. Zo zijn er ruim 50 hazen en zeker 6 reeën gezien.

We kunnen weer van een fantastische telling spreken. Ook dit jaar was de rode wouw een verrassing en de bijvangst waren zeker de moeite waard.

Een overzicht van alle roofvogeltellingen wordt apart op de site gezet.

Allemaal weer bedankt voor de moeite.

Verslag wintertelling vlermuizen op de Kop van Voorne door Jan Alewijn Dijkhuizen

Al meer dan 30 jaar worden de overwinterende vlermuizen in bunkers geteld op de Kop van Voorne. Waren er in het begin slecht enkele bunkerlocaties bekend, in de loop van de jaren werden er steeds meer opgegraven bunkers gevonden en in de jaarlijkse telling meegenomen. Mede door de uitbreiding van de overwinteringslocaties nam het aantal getelde vlermuizen toe. Maar nu we al jaren een gelijk aantal winterverblijven tellen, wordt er nog steeds een stijging van het aantal vlermuizen gemeten. Met uitzondering van dit jaar. Na het record van vorig jaar is er dit keer een kleine terugval geweest.

Tijdens het eerste weekeinde van het jaar worden traditioneel de bunkers van Voorne bezocht. Dat zijn er ondertussen meer dan 100! Met een zeer gemotiveerd groepje tellers worden alle kieren en gaten in de bunkers onderzocht. Een intensief karwei, zeker omdat de toegangsgaten van de bunkers voor ons mensen vaak maar nauwelijks groot genoeg zijn. Gelukkig hadden we dit jaar droog weer zodat we geen last kregen van nat, plakkend zand en steeds opnieuw beslagen brillen.

In twee dagen tijd worden de bunkers bij Natuurmonumenten, particulieren (vooral langs de

Windgatseweg) en het Zuid-Hollands Landschap geteld. We doen dit conform de handleiding monitoring vleermuizen in de winter. Belangrijke punten uit deze handleiding zijn: niet te veel personen in een bunker, zo kort mogelijk in het verblijf zoeken, zo kort mogelijk met je zaklamp op vleermuizen schijnen. Rust is cruciaal voor het overleven van vleermuizen in de winter. Hun lichaamstemperatuur is gezakt tot de omgevingstemperatuur en het kost een vleermuis veel energie om warm en wakker te worden, er is vervolgens geen voedsel om de vetreserve weer aan te vullen. Hoewel vleermuizen tijdens de winter zelf ook een aantal keren wakker worden, geldt versterking van vleermuizen als een zware aanslag op hun overlevingskansen. Deze wintertelling stond geheel in het teken van de extreem warme winter. In totaal waren er twee nachten met vorst aan de grond geweest, de rest van de winter lagen de temperaturen ver boven het vriespunt. De grote vraag was welke invloed dit op de aantallen vleermuizen in onze verblijfplaatsen zou hebben.

Vreemd genoeg was het resultaat niet eenduidig. Hieronder volgt een korte bespreking van de complexen van zuid naar noord.

Het kleine complex bij het Weergors van Natuurmonumenten in Hellevoetsluis herbergt altijd wel enkele vleermuizen, dit keer 5 watervleermuizen tegen 6 vorig jaar.

De Quackbunkers ten zuiden van het pad naar de Shamrock Inn was dit jaar veel slechter dan de voorgaande drie jaar. Hier waren de bunkers niet alleen warm, maar ook droog, een slecht klimaat voor vleermuizen. Nu werden er 28 vleermuizen geteld tegen 43 afgelopen jaar. Vorig jaar was juist extreem goed, want het jaar daarvoor werden er 33 vleermuizen geteld. Zo zie je dat er gedurende een langere periode behoorlijke fluctuaties optreden.

De bunkers rond het meertje Pompstation zijn enkele jaren geleden van begroeiing ontdaan. Dit had in eerste instantie wel invloed op het aantal, nu werden er juist meer vleermuizen geteld dan vorig jaar, 62 tegen 58 eerder, het op één na hoogste aantal ooit.

Vleermuis

In het kleine complex bij de Schapenwei kelderde het aantal vleermuizen van 13 naar 3, hier hebben we ooit 17 vleermuizen geteld.

Een groot en belangrijk complex is de Wassermann nabij het Bootpad, ook hier viel het aantal vleermuizen tegen. Hier fluctueert het aantal vleermuizen al jaren enorm tussen de 77 en 36 dieren. Dit jaar werden er 41 geteld.

Bij de particulieren neemt het aantal vleermuizen al jaren af, dat heeft vooral te maken met het medegebruik door de eigenaren. Bijna een hele ochtend tellen leverde slechts 20 vleermuizen op. We horen van de eigenaren ook steeds meer verhalen over plannen om de bunkers opnieuw in te richten of zelfs af te breken. Een reden te meer om de bunkers bij de natuurorganisaties te blijven beschermen.

Bij het Zuid-Hollands Landschap zijn de bunkers verspreid over drie grote complexen. De Heesterhoff bij de Sipkeslag is de meest compacte, hier werden vreemd genoeg juist enkele vleermuizen meer geteld, slechts twee meer

dan vorig jaar, maar met 31 vleermuizen toch een mooi aantal.

De Boulevardbunkers leverden opvallend veel minder vleermuizen op. Dat heeft naast het weer en de droogte ook wel te maken met de bereikbaarheid voor jeugd. Enkele bunkers worden duidelijk regelmatig bezocht. In plaats van 43 werden er nu maar 27 vleermuizen geteld.

Tenslotte nog het succesverhaal van de Biberstelling. Deze stelling bestaat uit 24 voor ons toegankelijke bunkers. Hier werd opnieuw een record aantal vleermuizen geteld. Toen we hier in 2003 telden, kwamen we tot 40 vleermuizen, nu zijn het er 126. Dat is meer dan een derde van de gehele populatie op Voorne. Het Zuid-Hollands Landschap heeft met het beheer van dit complex een grote verantwoordelijkheid voor de stand van overwinterende vleermuizen op Voorne. De ontwikkeling van een bunkerroute door het terrein wordt dan ook op de voet gevolgd, er zijn nog voldoende bunkers die niet door vleermuizen worden gebruikt om voor educatieve doeleinden open te stellen, maar voor de door vleermuizen gebruikte bunkers geldt dat hier de rust moet worden gegarandeerd.

Uiteindelijk telden we dit jaar 345 vleermuizen, verdeeld over 4 soorten: 323 watervleermuizen, 16 grootoortvleermuizen, 1 baardvleermuis en 1 dwergvleermuis.

In totaal 52 vleermuizen minder dan vorig jaar, maar nog altijd een telling die in de top drie valt. Veel conclusies kun je niet trekken uit deze ene telling, langere reeksen geven een beter beeld van de stand van de vleermuizen. Wat wel geconcludeerd kan worden, is dat hoe rustiger een complex is, hoe beter de vleermuisstand zich ontwikkelt. Een uitdaging voor de toezichthouders van Natuurmonumenten en het Zuid-Hollands Landschap!

Gemengd nieuws

Vlinderreizen door Wim Prins Aanbieding?

Jammer, dit is geen reclame-uiting van een ecologisch verantwoord reisbureau, dat je voor een 'bescheiden' reissom naar warmere landen lokt, om daar van exotische vlinders te kunnen genieten. Je bent wel op de goede weg om die colourful beauty's te gaan zien. Dit is namelijk een poging om je duidelijk te maken dat sommige dag- en nachtvlinders het luchtruim kiezen om, CO₂-neutraal en speciaal voor jou, naar het koelere noorden te vliegen. In tegengestelde richting, die wij mensen prefereren, om in warmere streken veel (te veel) vitamine D op te doen, te herkennen aan de tinten bruin en soms rood.

Ze, de vlinders, komen gewoon naar je toe, gratis. Je kunt er dus gewoon voor thuis blijven, of liever nog: erop uit trekken in je eigen omgeving. Alleen de datum dat je ze gaat zien, is niet te plannen. Soms al in april/mei, vaker vanaf eind juli. Maar wel bij mooi weer, met temperaturen die uitnodigen om de rok of de korte broek uit de kast te halen.

In tegenstelling tot veel vogelsoorten die de winterperiode, een periode van voedselgebrek, ontvluchten, gaan sommige dagvlindersoorten op de 'wieken' om de zomerperiode elders door te brengen. Da's gek.... zou je denken....maar niks is minder waar. Er worden honderden tot wel 2000 kilometers afgelegd om onder andere de droogte in hun 'geboortestreek' (zomermaanden) te ontlopen, of na een massale geboortegolf elders hun bestaan te garanderen. Zonder te beseffen dat de soort op hogere breedtes de winter in geen enkel stadium van de metamorfose kan doorstaan.

Nog vreemder wordt het als je weet dat sommige soorten dan ook weer het hele eind terug vliegen, als het hier te bar voor ze wordt. Dit gebeurt echter niet binnen één generatie! Er zijn ook soorten die migreren in de hoop zich als soort elders te kunnen vestigen, hun hormonen, in combinatie met de heersende windrichting, sturen ze werkelijk alle kanten op, vaak in groe-

pen van verschillende grootte. Dit zijn meer de zwervers, ze vliegen tientallen tot honderden kilometers.

Trekker of zwerver:

- Dag- en nachtvlinders, net uit de pop gekropen, in gebieden rond de Middellandse Zee, die besluiten op te stijgen en naar het noorden te vliegen, dat zijn de echte 'trekvlinders'.

Zij vliegen dus bewust noordwaarts en ongeacht de heersende windrichting! Een volgende generatie, die in noordelijke streken uit de pop kruipt, gaat laat in het seizoen weer zuidwaarts. Afstanden van Casablanca tot Sint Petersburg vice versa zijn niet uitgesloten.

- Dag- en nachtvlinders die wat minder grote afstanden afleggen en vaak niet bewust noordwaarts trekken, maar ook andere richtingen opgaan zijn 'zwervers'. Zij kunnen soms honderden km's afleggen. De volgende generaties trekken niet terug en sommige soorten overwinteren als vlinder, maar andere soorten komen de winter niet door en moeten het volgende seizoen weer een nieuwe poging wagen.

Trekkers:

De bekendste soort dagvlinder die zéér massaal trekgedrag vertoont, is de monarchvlinder. Verschillende natuurcineasten hebben hier uren film over vol geschoten, hele gebieden kleuren oranjebruin als de trekkers een pitstop maken, zo groot is de massa van deze trekvlindersoort.

Dit is geen Europese soort, maar vertoont zijn kunsten op het Amerikaanse continent. In het voorjaar naar Noord-Amerika en in het najaar richting Midden-Amerika, met miljoenen tegelijk! Wij moeten het met minder doen en onze bekendste trekker is de atalanta (Vanessa atalanta). Deze dagvlinder ziet kans, net als zijn Amerikaanse evenknie, zowel naar het noorden als retour naar het zuiden te vliegen. Maar let op, niet in één generatie.

Ook de distelvlinder (Vanessa cardui) maakt zo'n heen- en terugreis, maar de start is nog veel zuidelijker, tot in Marokko toe! Knap hè? Denk daar eens aan als je deze fraai gekleurde vlinder ziet.

- Dag van vertrek:

Kakelvers uitgekomen trekvlindersoorten vliegen vanaf het vroege voorjaar vanuit de regio's rond de Middellandse Zee noordwaarts om op hogere breedtegraden een bestaan op te bouwen. De imago's zijn dan bij de start nog niet geslachtsrijp en op de plaats van hun geslachtsorganen bevinden zich eiwitrijke vetreserves. Die worden tijdens de lange tocht naar de beloofde waardplantrijke en nectarrijke streken aangesproken. En ongeacht de windrichting starten de vlinders met hun trektocht, direct na hun popfase. Het is aangetoond dat ze niet op gunstige zuidelijke luchtstromen 'wachten', maar gewoon gaan en vaak nog massaal ook, hele wolken vlinders. De een na de ander sluit zich aan. Soms eindigt de reis al in Frankrijk en soms 'lukt het ze' om ter hoogte van Zuid-Scandinavië te geraken.

- Onderweg:

Op een scheepsreis, waarbij Bilbao (Noord Spanje) de eindbestemming was, heb ik zo'n trektocht met eigen ogen kunnen waarnemen. Honderden donker gekleurde vlinders (soort?? Ik was nog geen kenner) vlogen vrij laag over de hoge kustlijn in noordelijke richting en tegen de wind in, zo maar de zee op!? Het is bekend dat grote aantallen trekvlinders, over zee trekkend, aan de golven ten prooi vallen. Ook is bekend dat, gebruik makend van thermiek, vlinders op grotere hoogte kunnen trekken.

En wie kent de volgende ervaring niet? Je trekt op een warme zomerdag naar de kust om van zon en zee te genieten en je hebt je strandlaken nog niet liggen of er passeert een vlinder vanuit zee. Daarna nog één en nog één. Laag over water en strand vliëgend en soms even rustend op het warme zand of parasol, het gaat zo de hele dag door. Er wordt ook 's nachts doorgevlogen, dat fenomeen kennen vuurtorenwachters of bemanningen van schepen die voor de kust ten anker liggen.

- Landing:

Het is niet per definitie zo dat ze pal achter de zeewering hun reis beëindigen, er wordt door-

ge-vlogen tot hun reserve vetvoorraden op is en ze een gebied met voldoende waardplanten hebben bereikt. Als er dan ook nog voldoende kroegen (nectarplanten) in de omgeving zijn, gaan ze over tot de orde van de dag. Nadat het vet is opgesoupeerd, komt ook het moment van verdere geslachts-ontwikkeling op gang en wordt aan het voortbestaan van de soort gewerkt. Vlinders die bij aanvang van de reis op de zuidelijke luchtstroom terecht komen, schoppen het soms tot in Zuid-Scandinavië.

- Voortplanting:

Een paar dagen na aankomst gaan de vlinders op zoek naar partners en zorgen ze voor nakomelingen.

Afhankelijk van de tijd van het seizoen dat de vlinder hier arriveert en de condities van het seizoen, vliegt de eerstvolgende of tweede generatie in de late zomer of begin herfst uit en gaat terug richting zuidelijke landen. Daar kan de soort, jaarrond, in meerdere generaties voorkomen. Omdat de zomerperiode op deze breedtes erg warm en droog kunnen verlopen en tot verdorring van vele gewassen kan leiden, is dit voor vlinders een moeilijke tijd en is misschien, naast hun hormoonhuishouding, een signaal om gematigde breedtes op te gaan zoeken. De cirkel sluit zich.

- Medereizigers:

Dé trekvlinder bij uitstek is toch de oranje luzernevlinder (*Colias croceus*). Dit prachtvlindertje trekt zeer massaal noordwaarts vanuit Zuid-Europa en Noord-Afrika, soms met miljoenen tegelijk. Soms eindigt de trip in Frankrijk, maar de eerst volgende generatie gaat vervolgens ook weer noordwaarts. Gelukkig voor de lezers van 'In de Branding' kunnen we dit oranjegele 'witje' redelijk veel waarnemen op Voorne, omdat deze soort tijdens de trek vaak de kuststroken aanhoudt en daardoor hier relatief vaak wordt gezien. Hierbij helpt ook zijn signaalkleur, daarom is deze soort bijna niet te missen, ook voor ongeïfde kijkers. Maar de aantallen kunnen per jaar sterk verschillen. In 2015 was de influx niet groot. Ik zag er bijvoorbeeld slechts 1 in oktober, maar telde er ook wel eens circa 100 op een dag in 50 ha duinterrein.

Zijn gele soortgenoot, de gele luzernevlinder (*Colias hyale*), klapwiekt ook naar het verre noorden, maar zijn thuisbasis ligt oostelijker, richting de Balkanlanden. Daardoor wordt de gele soort hier minder waargenomen en is hij bovendien moeilijk van zijn oranje concurrent te onderscheiden. Raadpleeg een vlindergids bij twijfel!

Geen van de soorten die hierboven zijn genoemd, kunnen in welk stadium van hun metamorfose dan ook op deze breedtegraad overwinteren. Zij zijn 100% trekvlinder.

Zwerfers:

De vlinders die in deze categorie vermeld worden, zijn tevens standvlinders en overwinteren dus als ei, pop of vlinder. Dat is fijn, dan hoeft je ook niet intercontinentaal te gaan.

Het groot koolwitje (*Pieris brassicae*) gaat vaak honderden km's de weide wereld in om zich onder andere ten koste van onze koolplantjes te kunnen voortplanten. Niet verdelgen dus die rupsjes, want je weet nu welke inspanningen de soort doet om uw koolplantjes te vinden.... toch?

De dagpauwoog (*Aglais io*) doet qua afstanden zeker niet onder voor het groot koolwitje. Over minder lange afstanden verplaatsen zich ook de gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*), de kleine vos (*Aglais urticae*), het klein geaderd witje (*Pieris napi*) en het klein koolwitje (*Pieris rapae*). Die storten zich alle, na aansterking en seksuele inspanningen, in uw (moes)tuin, zodat de rupsen daar ongestoord kunnen grazen....leuk hè!?

Zo de wind waait....:

Soms zijn zomerbriesjes zo langdurig en stevig uit een bepaalde hoek gekomen, dat een aantal dwaalsoorten ineens weer, of zelfs voor de eerste keer, de Nederlandse grenzen passeren. Onder deze dwaalgasten de keizersmantel (*Argynnis paphia*) die een paar jaar achtereen bij het Quackjeswater werd gezien en de rouwmantel (*Nymphalis antiopa*)*. Zo hadden we in 2014 ineens de oostelijke vos (*Nymphalis xanthomelas*) als toerist over de vloer en de grote vos (*Nymphalis polychloros*)* komt wat vaker buurten, maar ontbreekt op Voorne al weer een

poosje.

De vlinders met * waren tot enige jaren terug nog standvlinder binnen onze landsgrenzen. De koninginnenpage (Papilio machaon) gebruikt het heersende briesje ook om zich over beperkte afstanden te verplaatsen en is inmiddels als standvlinder ons land binnengedrongen. Deze fraai gesneden en getekende vlinder met subtiele kleurtjes gaan we steeds vaker zien en uw peen-, pastinaak-, dille- en venkelplanten zijn hun doelwit. De veel op deze soort lijkende vlinder, de koningspage (Iphiclidides podalirius), is een heel erg schaarse verschijning.

Dit stukje is rond de Kerstdagen van 2015 geschreven en nog drie weken ervoor zag ik een 'witje' in de Heveringen fladderen. Dat moet echt de laatste van het jaar geweest zijn. Als je dit leest zijn de nieuwe vluchten met trekvlinders al weer onderweg. Veel kijkgenot.

Verantwoording:

www.vlindernet.nl met heel veel informatie!

Tijdschrift "Vlinders" van de Vlinderstichting.

"Veldgids Dagvlinders" uitgeverij KNNV.

"De Nederlandse trekvlinders" door B.J. Lempke.

Koningspage

Waarom ik zo graag naar Lesbos ga!

door Hugo van der Slot

Omdat het een mooi eiland is.

Omdat er veel vogels zitten.

Omdat het er gemakkelijk vogels fotograferen is.

Om even bij het begin te beginnen:

Omdat ik niets met exotische vogels heb, vallen verre bestemmingen voor een vogelreisje bij mij af. Ik heb meer op met soorten die ik ook in Nederland tegen zou kunnen komen en daarom is Lesbos de ideale plek voor mij om naar toe te gaan.

Lesbos is een Grieks eilandje voor de kust van Turkije en wordt door deze vogels gebruikt als tussenstop, vanuit onder andere Afrika, op weg naar hun broedgebieden in Europa. En omdat Lesbos zeer veel zoetwater heeft, is het zeer in trek bij de migrerende vogels. De bevolking is vriendelijk en behulpzaam en het Griekse eten is wel spek naar mijn bekkie en goed te betalen. Wil je heel het hele eiland verkennen en alle leuke (vogel-) plekken bezoeken dan is een auto wel een must, want hoewel het geen heel groot eiland is, ga je het wandelend en/of fietsend niet allemaal redden.

Waar te verblijven op Lesbos.

Alle plaatsjes zijn leuk en hebben volop gezellige restaurants en kroegjes. Centraal gelegen op het eiland ligt Skala kalloni, dicht bij de zoutpannen, de Christou river (West river), het Metochi lake (Inland lake), Potamia valley, Potamia river en de Tsiknias river (East river) en allemaal goed te doen met een fiets.

Skala kalloni is dan ook zeer in trek bij de vogelaars die naar Lesbos gaan. Rond Skala kalloni kun je al genoeg leuke dingen zien, maar veel soorten hebben toch de voorkeur voor een ander habitat en dan moet je verder het eiland op. De soorten die je in en rond Skala kalloni zou kunnen zien, zijn er teveel om op te noemen. Een kleine greep: bijeneter, zwartkopgors, kuifleeuwerik, ralreiger, kwak, klein waterhoen, griel, zwarte ibis, bontbekplevier, kleine plevier, strandplevier, grote karekiet, vale spotvogel et cetera.

Zelf verblijf ik de laatste jaren in het Plaatsje Anaxos, dat ligt bij Petra en Molivos aan de noordkant van het eiland en 20 minuten met de auto vanaf Skala kalloni. De prijzen liggen hier wat lager voor de accommodaties dan in Skala kalloni. Hier zit je gelijk in een ander habitat. Er zijn hier meer olijfbomen en het is wat ruiger en minder vlak dan rond Skala kalloni. De soorten die je hier kunt aantreffen zijn onder andere rüppels grasmus, baardgrasmus, rouwmees, cirlgors, blauwe rotslijster, orpheusgrasmus, bruinkeel en ortolaan.

Aan de westkant van het eiland heb je bijvoorbeeld de plaatsjes Sigrì en Skala ernessos. Daar loopt ook de prachtige oude (onverharde) kustweg, waar vroeger gebruik van gemaakt moest worden om van Sigrì naar Skala ernessos te gaan. Nu ligt er een "mooie" asfaltweg, meer door het binnenland. Tegenwoordig wordt de oude weg hoofdzakelijk gebruikt door vogelaars. De lokale bevolking heeft daar haar schapen lopen. Het is er smal en stoffig, maar wat een geweldig landschap (Meladia valley) en dito vogels kun je daar aantreffen! Echt het favoriete stuk van het eiland voor mij. Op de route zijn steenuil, kleine torenvalk, bijeneter, bruinkeelortolaan, smyrnagors, rotsklever, ortolaan, grauwe klauwier, roodkopklauwier, zuidelijke klapekster en oostelijke blonde tapuit te zien. Op het strand van Skala ernessos is het leuk om even over zee te kijken, omdat daar meestal wel vale en Kuhls pijlstormvogels langs vliegen.

Hier in de buurt liggen ook de leuke vogelspots zoals Ipsiou monestry, Petrified forest, Sigrì field en Faneromeni, die zeker de moeite van het bezoeken waard zijn. Aanwezig zijn bijvoorbeeld isabeltapuit, smyrnagors en blauwe rotslijster.

Aan de noordoostkant van het eiland heb je onder meer Polichnitos saltpans, Alikoudi pool en Achladeri forest. Ook zij zijn meer dan de moeite waard. Turkse boomklever, maskerklauwier, roodkeelpieper, Balkan-, citroen- en diverse andere ondersoorten van de kwikstaarten, maar ook de flamingo, steltkluut, krombekstrandloper, poel- en groenpootruiter, witvleugel- en witwangstern komen hier voor. Als ik alle leuke en interessante dingen van het eiland wil

beschrijven en benoemen dan zou het een boek vergen en die zijn er al, dus daar waag ik me maar niet verder aan.

Vogelboeken

Voor zover bekend zijn er momenteel drie boeken uitgegeven waarin de meeste leuke vogelplekken op Lesbos beschreven staan:

Richard Brooks, "Birding on the Greek Island of Lesbos" 250 blz. uit 1998 maar nog steeds zeer actueel, wel in het engels.

Steve Dudley, "A birdwatching guide to Lesbos" uit 2009, ook in het engels.

Het Nederlandstalige boek "Vogels kijken op Lesbos" van Luc Hoogenstein uit 2014, 72 blz.

Het Nederlandstalige boek heb ik niet en daar kan ik dus niets over zeggen, maar gelet op de omvang lijkt me dat wat minder uitgebreid dan de Engelstalige boeken. Het zal best een fijne aanvulling kunnen zijn (*dat klopt, redactie*).

Met de ANWB Vogelgids van Europa kun je prima uit de voeten op Lesbos, en mocht je niet zo heel goed in je Engelse vogelnamen zitten, neem dan ook de Lars Jonsson mee. Daar staan namelijk ook de Engelse namen in vermeld bij de vogelsoorten.

Het eiland wordt door zeer veel vogelaars bezocht, waaronder heel veel Engelsen, maar ook veel Nederlanders, Zweden en Duitsers die als voertaal het Engels gebruiken. Tijdens een gesprek worden de Engelse vogelnamen kwistig in het rond geslingerd en dan is het handig als je weet over welke soort het gaat. Over het algemeen zijn de vogelaars zeer behulpzaam met het vertellen waar de leuke soorten zich ophouden en graag bereid om deze informatie te delen. Een goede kaart van het eiland is dan wel handig. In de twee Engelstalige boeken zitten goede kaartjes waar de spots makkelijk op aangewezen kunnen worden. Zoals al aangegeven, weet ik niet hoe dat met het boek van Luc Hoogenstein is.

Lesbos heeft buiten leuke en mooie vogelsoorten ook geweldig mooie orchideeën (beste tijd maart/april heb ik me laten vertellen), prachtige slangen, waaronder de zeer giftige Otto-manse adder, kleine zandboa (beide één keer mogen bewonderen) en nog veel meer van die snelle gladde jongens. Helaas worden er ook zeer veel door het verkeer doodgereden. Amfibieën zijn er ook te vinden, de Syrische knoflookpad en groene pad zijn daar een fraai voorbeeld van.

Vlinderkijkers kunnen ook goed uit de voeten op Lesbos, met onder andere de Balkan boswachter, grote schaduwzandoog, het Levant bruinzandoogje en nog meer mooie oostelijke soorten. Libellen liggen me ook zeer na aan het hart met bijvoorbeeld de Oriëntjuffer, grote pantserjuffer, Turkse bronlibel, schaduwlibel en Turkse romboud. Echt prachtige soorten en zeer fraai om te zien. En dan vergeet ik natuurlijk nog de roofvogels, vossen, marters, egels, hagedissen, schilpadden, planten, noem maar op. Kortom.....met de natuur op Lesbos komt iedereen aan zijn trekken.

Wanneer naar Lesbos voor de vogels?

De beste periode is tussen half april en half mei, maar dat is zeer afhankelijk van wat voor voorjaar ze hebben op Lesbos. Ga je vroeg, dan heb je de vroege soorten zoals zwarte ibis, witvleugelstern, withals- en Balkanvliegenvanger. Ga je later dan mis je voorgaande soorten waarschijnlijk, maar kun je wel weer genieten van de bijeneter, roze spreeuw, rosse waaierschaar en cetera.

Is het (te) koud geweest en nog (te) koud rond half april, dan zijn de vogels er nog niet. Is het een goed voorjaar en zijn de vogels vroeg, dan heb je kans dat er rond half mei haast niets meer te zien valt.

Afgelopen jaar ben ik van 7 mei t/m 16 mei geweest.. Alles was goed qua vogels tot op 13 mei 's avonds de wind van noord naar zuid draaide en het eiland zo goed als ontdaan was van alle vogels (op de lokaal broedende vogels na).

90% van de vogels die op het eiland zaten, waren die nacht doorgetrokken. Op 13 mei telden we 255 grauwe klauwieren en 54 roodkopklauwieren in de Meladia valley en op 14 mei nog

maar drie grauwe en geen roodkopklauwieren meer. Zo kan het dus ook gaan.

Maar ik heb in april ook groepen kwikstaarten zien binnen komen van ver over de 400 stuks. Er zaten veel Balkan-, gele en ondersoorten bij, maar ook enkele mooie Citroenkwikstaarten. Het is helaas, of gelukkig, niet te voorspellen wat voor moois je kunt gaan zien, maar moois ga je zeker zien op Lesbos. Alle keren dat ik nu op Lesbos geweest ben, heb ik genoten van haar natuur, of het nu de libellen, vlinders, slangen, amfibieën, orchideeën, vogels of het eten was, het is goed toeven op "mijn" Lesbos!"

Nu vergeet ik helemaal om het nadeel van Lesbos te noemen.....je neemt er veel te veel foto's (in mijn geval).

Ik ben nu 17 januari 2016 nog niet klaar met het bewerken van mijn foto's van mijn tripje afgelopen mei 2015 en de 2016 trip is alweer geboekt. Mocht je dit als een nadeel kunnen zien, ga dan zeker NIET naar Lesbos om vogels te fotograferen.

Een familievakantie is zeker goed te combineren met vogels kijken op Lesbos. Ga vroeg in de ochtend lekker vogels kijken, ontbijt met de familie en breng met hen ook de middag door. In de namiddag kun je daarna nog even met de kijker/camera op pad, want dan is er weer goed licht om te fotograferen.

Voor meer informatie: neem gerust contact met me op.

Cursus wilde planten leren kennen voor beginners

Na het succes van vorig jaar geven de KNNV en het IVN deze zomer opnieuw de cursus 'Wilde planten leren kennen voor beginners'. Deze cursus heeft als ondertitel 'Het onstuimige plantenleven op Voorne'. Want onstuimig is het: het leven, verder leven en overleven van al die verschillende soorten planten die op ons eiland voorkomen. De samenwerking van de KNNV en het IVN staat garant voor een leuke, leerzame en educatief aantrekkelijke cursus. De cursus bestaat uit drie avonden met theoretische lessen en praktische oefeningen. Deze avonden worden gegeven in het bezoekerscentrum Tenellaplas van het Zuid-Hollands Landschap bij Rockanje. Daarnaast zijn er twee ochtendexcursies in verschillende delen van de duinen van Voorne.

Wilt u wel eens weten wat er zoal groeit en bloeit bij u in de buurt? Rond uw dorp of stad, in de berm of de wei, maar vooral ook in de fraaie duinen en langs het strand van Voorne? Wilt u weten welke planten familie van elkaar zijn? Hoe planten zich voortplanten en overleven? Dan is dit voor u een geschikte cursus. De cursus wordt gegeven door enthousiaste en ervaren vrijwilligers van de plaatselijke IVN en KNNV afdelingen.

Mede dankzij de medewerking van het Zuid-Hollands Landschap bedragen de kosten slechts EUR 35 per deelnemer. Het aantal deelnemers zal minimaal 10 en maximaal 25 zijn.

Het cursus materiaal wordt u digitaal aangeboden. Tevens ontvangt u een waaier met veel voorkomende planten. De cursus wordt gehouden op de volgende data: woensdagavond 1 juni, woensdagavond 8 juni, zaterdagochtend 11 juni, woensdagavond 15 juni en zaterdagochtend 18 juni. De avondprogramma's duren van 19.30 uur tot 22.00 uur, de ochtendexcursies van 10.00 uur tot 12.30 uur. Voor meer informatie kunt u zich wenden tot Erik de Boer (0181-484661).

Aanmeldingen voor de cursus kunnen gestuurd worden naar: cursus.knnv.ivn@gmail.com

Extremadura
door Henk Zweers

Geen zware industrie, één van de armste en dunbevolkste gebieden van Spanje, een vergrijzende bevolking. Nog volop traditionele, agrarische werkmethoden, uitgestrekte steppen, ruige bergketens, onmetelijke “dehesas” met steeneiken en kurkeiken, meer dan 30% beschermd gebied volgens Natura2000, dit maakt Extremadura tot een belangrijke ecologische schakel in Europa en een topbestemming voor natuurliefhebbers uit heel de wereld.

Met uitzondering van de maanden juli en augustus, waarin heel deze autonome deelstaat noodgedwongen in zomerslaap gaat, biedt dit gebied het hele jaar door volop mogelijkheden voor vrijwel elke natuurliefhebber.

Rode rotslijster

Voor vogelaars is de kleurenpracht van bijeneters, scharrelaars, ijsvogels en hoppen, de karakteristieke zang van de Moorse nachtzwaluw, Orpheus spotvogel, snor, slangenarend dwergooruil, de rauwe schreeuw van grote trap, vale gier en monniksgier, de sierlijke vlucht van rode wouw en grauwe kiekendief, de duizenden steenuilen, de brutale en toch schuwe blauwe eksters, al die overwinterende steltlopers en kleine zangvogels, het getrompetter van kraanvogels, kortom de soortenrijkdom, een goede reden om naar Extremadura te komen.

Voor hen zijn er hotspots beschreven in vele gidsen, voor vogelfotografen zijn er volop vaste en mobiele schuilhutten te huur. Ook de regering vindt “birding” belangrijk en daarom kun je rustig zeggen dat Extremadura zich vooral profileert als vogelgebied.

Dankzij de ongekende variatie in habitats en de grootschaligheid van de ongerepte steppen-gebieden, dehesas en bergketens, gevoegd bij de meer kunstmatige vochtige wetlands van de rijstvelden en stuwmeren, kunnen we spreken van een uitbundige insecten- en reptielen-wereld. Langs de oevers van de nog als enige stuwdamvrije rivieren Almonte, Guadalupejo en Guadarranque kun je al wandelend vele libellensoorten, amfibieën en reptielen waarnemen, zoals kameelspin, bronlibel, ribbensalamander, parelhagedis en skink. Maar ook de “gestuwde” rivieren Tiétar en Guadiana hebben veel te bieden. Zo liggen er in het centrum van Mérida in de Guadiana een paar eilandjes waarop je vrijwel alle reigersoorten kunt waarnemen. In alle grotere rivieren en ook vaak in stuwmeren kun je otters tegenkomen. Wat veel mensen niet weten, is dat ook mangoesten erg talrijk zijn in Extremadura, vooral in de buurt van water. Landschappelijk zijn de bergbekken in de Jerte-vallei de moeite waard.

Verder zijn de meeste stuwmeren (embalses) erg saai met hun vaak kale oevers. Uitzondering hierop zijn de zuidoever van de Embalse de Valdecañas en het noordelijke deel van de Embalse de Alcollarín. Een speciaal geval is het stuwmeer van Arrocampo, waarvan het water een hogere temperatuur heeft dan normaal omdat het water gebruikt wordt om de kerncentrale van Almaraz te koelen. Gevolg is een beetje tropische zone, met bijbehorende visstand

Kurkeiken

en planten, en ook zeer veel reptielen en amfibieën, insecten en vogels.

Extremadura kent wel een zeer gevarieerde, maar geen rijke flora, vergeleken met andere delen van Spanje en Portugal op dezelfde breedte. De invloed van het vaak aanwezige “Azoren-Hoog”, dat de regens blokkeert, juist in de periodes dat de vegetatie die het meest nodig heeft, gevoegd bij een veelal rotsachtige bodem, zijn geen optimale condities. Daar staat tegenover dat dankzij de enorme variaties in hoogte (tot 2000 m vanaf de zuidkant van het

Gredosgebergte tot aan het stroomdal van de Taag) er vele microklimaten zijn. Extremadura fungeert als ecologische verbindingsweg voor de migratie van planten tussen Noord-Afrika en de Noordatlantische kust. Hierdoor is er een enorme verscheidenheid aan flora, die vele botanici aantrekt. Op beschutte plekken in rivierdalen tref je de loro (Portugese Laurier) aan, tot hoog in de bergen de wilde bostulp. De gele hypocist is een heel bijzondere halfparasiet op de groeiplaatsen van zonerrosjes.

De meer kalkrijke streken kennen een grote variatie aan orchideeën, er zijn zo'n kleine 50 soorten bekend. Bij Almaraz is een speciale orchideeënroute uitgezet, waar recentelijk ook een informatiecentrum is geopend. Verschillende soorten tongorchis kun je overal in het gebied tegenkomen, evenals de vlinderorchis, wolzwever en mannetjesorchis.

Maar er zijn ook bedreigingen. Dankzij het Europese landbouwbeleid worden steeds meer gebieden met oorspronkelijke vegetatie omgevormd tot plantages met olijfbomen en andere fruitbomen. Een ander gevolg van dit beleid is overbegrazing door schapen en geiten, waardoor er nauwelijks verjonging plaatsvindt van de oorspronkelijke steen-en kurkeiken. In het binnenland is nauwelijks verkeer, maar toch worden veel smalle wegen omgevormd tot doorgaande tweebaanswegen, waar stilstaan vaak niet is toegestaan. Dat maakt het voor de natuurtoerist moeilijker om rustig te kunnen genieten. Daarom is een belangrijke slag die nu gewonnen moet worden de lokale bevolking en politici ervan te overtuigen dat meer besef van natuurbehoud en natuurbescherming noodzakelijk is om Extremadura die bijzondere ecologische status te laten behouden. En om natuurtoerisme een steeds belangrijker economische rol te laten spelen in deze voornamelijk agrarische staat.

Bekende reisbestemmingen zijn het Nationaal Park Monfragüe, de Sierra de San Pedro, het Natuurpark Conalvo, het Natuurpark Sierra de Gata (dat samen met het aangrenzende park in Portugal een uitgestrekt geheel vormt waar ook de lynx is geïntroduceerd) en het recentelijk door de UNESCO erkende Geopark Villuercas Ibores Jara. Dit laatste gebied staat in nog geen enkele bekende reisgids beschreven, maar is van ongekende landschappelijke schoonheid, biedt geologisch interessante plekken, kent vindplaatsen van fossielen en grotten met rotstekeningen en broedkamers voor vleermuisensoorten. Binnen al deze beschermde gebieden zijn wandelroutes uitgezet en beschreven. Maar ook in de rest van Extremadura kun je volop en vrijwel ongestoord wandelen om van de stilte, de geuren en de kleuren te genieten.

Literatuur:

Crossbill Guide: Naturreisgids Extremadura, Dirk Hilbers, KNNV-uitgeverij

Finding birds in Extremadura, David Gosney, www.easybirder.co.uk

WWW: Volop verslagen van KNNV-groepsreizen

Henk Zweers woont al meer dan 7 jaar in Extremadura en is gids en fotograaf bij discover-extremadura.com en extremadura-images.com

Op stap met de woensdagtellers
door Jan Alewijn Dijkhuizen

“En waar gaat de reis naartoe vandaag?”, In de Branding van november 2012 bevat een interessant verslag van Henk de Boer over tien jaar woensdagtellers en ik ben nog nooit mee geweest. Toch wordt iedereen uitgenodigd om met deze vogelaars een dag op stap te gaan in de Delta. Het enige wat je moet doen is op woensdagochtend om 8.30 uur bij de N57 klaar te staan, liefst met een goede verrekijker of telescoop.

Woensdag 24 februari is mooi weer voorspeld, dus eindelijk trek ik de stoute schoenen aan.

Netjes op tijd komen de woensdagtellers uit andere delen van Voorne aan rijden, allemaal zeer herkenbaar aan leeftijd, postuur en apparatuur. Het is me al snel duidelijk wie er de leiding heeft, Henk en Sjaak bepalen de route, hoewel iedereen wel wat in weet te brengen door waarnemingen op te noemen van andere vogelaars waar ook aandacht aan besteed moet worden.

Zelf ben ik helemaal geen soortenjager, bij mijn vleermuis- en muizenonderzoeken ben ik al blij als ik vijf of zes soorten tegenkom, ik wil vooral genieten van de vogelrijkdom in onze eigen omgeving. Ik word op mijn wenken bediend, we gaan eerst naar de Strypse Wetering. Daar ben ik net langs gekomen en zag ik de eerste grote zilverreiger al staan. Al carpoolend komen we bij de toegang tot het gebied. Pas dan merk ik hoe serieus deze groep te werk gaat, alle waterranden, paaltjes, weilandjes, hekken, rietkragen en plassen worden afgespeurd, alles wordt genoteerd, ook de wilde eend en de vink, totaal 41 soorten. Adrie van der Heiden noteert alles op zijn voorgedrukte vogellijst. Om een compleet beeld te krijgen, gaan we het gebied ook nog van de oostzijde bekijken. Hier komen de eerste thermoskannen voor de dag, voor een bakkie koffie. Dan merk ik ook dat het verslag uit In de Branding van 2012 niet overdreven is, er wordt volop koek uitgedeeld. Alles bij elkaar is het ook een sociaal gebeuren, je praat eens met vogelaars die je echt niet elke week tegenkomt, terwijl ze allemaal al tientallen jaren lid zijn van de KNNV.

De reis gaat nu echt beginnen, we gaan de Haringvlietsluizen over naar het Zuiderdiep. Dit gebied is volop in het nieuws vanwege de maatregelen in het kader van het Kierbesluit. Het Zuiderdiep zou een overgang moeten worden van zout naar zoet. Dat zal ongetwijfeld invloed hebben op de flora en fauna en dus ook op de vogelstand. Nu genieten we hier van enkele grote en middelste zaagbekken en een luid roepende Cetti's zanger. Het voordeel van mee-gaan met deze ouwe getrouwe vogelaars is dat er altijd wel eentje is die iets hoort of ziet en dat ook met je wil delen.

Na deze korte stop gaan we over zee staren. Het is laag water, daar blijken Henk en Sjaak duidelijk rekening mee gehouden te hebben. Nu lopen er veel steltlopers op de zandplaten en heel, ja heel ver weg zien we zeearend op een duintop van de Kwade Hoek zitten, als je het wilt geloven tenminste. Ik geniet meer van de bontbekplevieren, grutto's en een groepje kluten.

De reis wordt vervolgd naar de andere kant van Stellendam, we gaan vanaf de dijk kijken naar de Scheelhoek. De vogelaars zien hier 32 soorten, het zal wel, ik geniet van een van de leukste reeën waarnemingen ooit, we zien namelijk 6 reeën overzwemmen, een bokje met horens voorop, de rest er in een rij achter aan, gaaf! Peter Vermaas heeft het zelfs gefilmd en op de KNNV facebookpagina gezet.

Woensdagtellers

Na deze stop wordt er weer overleg gevoerd, waar nu naartoe en waarom? Nu moet er toch een zeldzame soort worden gescoord, de grote pieper. Ondanks speurwerk zien we deze soort niet, maar het valt me op dat eigenlijk niemand teleurgesteld is. Als we later een groep kramsvogels bijeen zien, reageert iedereen enthousiast. Zo hoort het ook! Nu gaan we de ganzen van nabij bekijken. Op naar de Koudenhoek. Roodhalsganzen worden niet gespot, maar wel 27 andere soorten vogels. Hier wordt de befaamde, beschutte plek opgezocht voor de lunch. Erg beschermd kan ik het niet vinden. Ik klaag niet, er zijn volop koeken, er is koffie en sterke verhalen, die nu eens niet over vogels gaan maar wel over voetbal, onze gezondheid, onze gemiddelde leeftijd en andere diepzinnige zaken. Los van de vogelreis bedenkt ik dat als ik tijd heb, vaker met deze groep mee zou willen. Het is leuk, leerzaam en hartstikke gezellig. Eigenlijk moet je op dit hoogtepunt stoppen, maar de reis is nog lang niet voorbij. De Brouwersdam moet nog worden bezocht en later moeten we nog op zoek naar de kleine geelpootruiter. Eerst de Brouwersdam, hier is het water al vrij hoog, dus langs de randen zit niet veel, op het water des te meer en verderop op de Bollen van de Ooster tellen we (sorry dat ik het zeg, het zijn geen vogels) bijna 500 zeehonden! Overigens ben ik niet de enige die daar van geniet. Mijn vogelhoogtepunt van deze dag is de waarneming van twee ijseenden. Wat een prachtige beesten zijn dat. Afijn, dan wordt het toch nog soortenjagen..... die geelpootruiter is gisteren nog gezien. Maar ook al speuren we tussen alle andere vogels in Plan Tureluur, we zien geen gele poten. Andere vogelaars rijden hier ook al speurend rond, ook zij zien hem niet. Geeft niet, we zien wel een slechtvalk op een kleibult zitten, met de lichte borst in de zon, ook mooi, evenals de watersnippen en tureluurs, die komen inderdaad voor in Plan Tureluur.

Henk en Sjaak geven het vertreksein en na afscheid genomen te hebben, laat ik me weer terug rijden naar de N57.

Kijk, als ik als huis-, tuin- en keukenvogelaar dit al harstikke leuk vind, dan zou u eigenlijk toch ook een keer mee moeten gaan? Je voelt je meteen thuis bij deze groep woensdagtellers. Het is heel simpel: woensdagochtend 8.30 uur N57, en neem koek en zopie mee!

Zaden op reis

door Sjoerd Reinstra

Dieren hebben het maar wat gemakkelijk. Zoek je een nieuw plekje voor jezelf, dan ga je op stap. Daarom heb je immers poten. Als je het als dier treft, ben je daarnaast ook nog in het gelukkige bezit van vleugels, zoals insecten en vogels. Of je hebt vinnen. O zo handig in het water. Maar bij planten ligt dat een stuk moeilijker. Planten zitten over het algemeen stevig in de grond verankerd. Natuurlijk heb je ook drijvende soorten, zoals kroos en andere waterplanten. Maar die zijn dan wel overgeleverd aan de nukken van stroming en wind.

Planten kennen één fase in hun leven waarin op reis gaan ineens toch wel erg belangrijk wordt. Dat is het moment waarop de zaden rijp zijn. Iedere plant heeft dan zo zijn eigen truc om er voor te zorgen dat de zaden zo ver mogelijk van de ouderplant terecht komen. Dat vergroot de kans op het bereiken van een geschikte plek en een succesvol voortbestaan. Het zijn eigenlijk net kinderen die de deur uitgaan om op zichzelf te gaan wonen. Ongemakkelijk voor de ouders, maar goed voor de ontwikkeling!

Het simpelste is om je als zaad domweg naast de moederplant op de grond te laten vallen. Maar ja, als al je broertjes en zusjes hetzelfde doen, wordt het op die ene plek wel erg dringen. En als de ouderplant veel schaduw levert, dan blijft het een donker bestaan. Met een beetje pech leg je dan als jonkie al snel het loodje. Veel van deze 'op-de-plek-verspreiders' hebben overigens wel heel lichte zaden, zodat de wind nog wat kan betekenen. Bijvoorbeeld orchideeën met hun poederfijne zaad maken gebruik van deze kunstgreep.

Windvangers

Iedereen kent wel de soorten die gebruik maken van de wind. De paardenbloem en veel andere composieten dragen daartoe zaden met vruchtpluis.

Klein Hoefblad

De esdoorn daarentegen heeft gevleugelde zaden, de bekende 'helikoptertjes'. Ook dennenzaad heeft vliezige randjes die extra wind vangen. Recordhouders in wind vangen zijn echter de bekende steppenrollers. Iedereen kent wel de recente beelden van wanhopige Australiërs, die elke ochtend opnieuw hun auto onder het 'tuimelkruid' of tumbleweed (*Panicum effusum*) vandaan moeten graven. Nederland kent overigens

ook zo'n steppenroller: stekend loogkruid (*Salsola kali*). Deze 'zoutplant' groeit op onze stranden en kan daar naar hartenlust rollen. Wind genoeg.

Drijvers en liffers

Waterplanten maken graag gebruik van het water in hun buurt. Ze produceren relatief grote zaden, die vaak prima blijven drijven. Wind en stroming doen de rest. De zaden van de gele lis zien eruit als kleine doosjes en hebben een vettig kurklaagje. Na enkele weken raken ze lek en zakken ze naar de bodem. Kokosnoten drijven ook, maar dan op zee. Vaak spoelen ze pas na maanden aan op verre stranden. Al die tijd behouden ze hun kiemkracht, mede dankzij hun eigen voedingsrijke zoetwatervoorraadje: de kokosmelk.

Een andere slimmigheid is het meeliften met anderen. Deze zaden hebben dan weerhaken, stekels of andere zaadaanhangsels. Hierdoor blijven ze gemakkelijk in de vacht van dieren hangen. Klitten zijn hét voorbeeld. Schotse hooglanders kunnen er helemaal mee vol zitten. Kleefkruid past dezelfde truc toe, maar dan op onze broekspijpen.

Befaamd zijn de (water)plantenzaden die 'illegaal' meeliften aan de poten of in de magen van eenden en andere watervogels. Profielen van schoenzolen of autobanden werken op dezelfde manier. De indianen noemden indertijd de grote weegbree, die met de kolonisten meekwam uit Europa, ook wel 'de voetstap der blanken'. Ook met zaaigoed raakten in vroeger tijden veel vreemde planten in Nederland verzeild. Zo is de korenbloem uit Zuid-Europa ooit inheems geworden.

Lekkere hapjes

Soms staat er voor de biologische vervoerder een beloning in de vorm van een lekker hapje tegenover. Zoogdieren, maar vooral vogels, eten maar al te graag sappige bessen en andere vruchten. Die zijn daarom ook vaak felgekleurd, zodat ze met name voor vogels goed opvallen. Terwijl het dier het voedzame vruchtvlies verteert, poept het soms kilometers verder het zaad (met een beetje gratis mest!) weer uit. Sommige zaden willen niet eens kiemen als ze niet eerst het maag-darmkanaal van een vogel of ander dier zijn gepasseerd.

Ook insecten dragen hun steentje bij. Mieren transporteren maar al te graag zaden van bijvoorbeeld stinkende gouwe en viooltjes. Deze zaden zijn voorzien van een smakelijk aanhangsel. Mieren slepen soms honderden meters met zo'n 'mierenbroodje'. Er zijn schattingen dat wel 15 tot 20 procent van onze inheemse flora voor hun zaadverspreiding gebruik maakt van mieren. Vaak zijn het plantensoorten die op droge plekken groeien. En laten mieren daar nu net hun voorkeursbiotoop hebben. Overigens is het weggooien van een appelklokhuis door de mens hiermee goed te vergelijken. In menig natuurgebied groeien dankzij de 'snoepzucht' van de mens 'wilde' appelbomen.

Andere zaden worden in de herfst met graagte door dieren verzameld. Zij verstoppen ze in de grond als wintervoorraad. Eekhoorns, gaaien, eksters en muizen weten tegen die tijd niet alle plekjes meer terug te vinden. Zo planten ze ongewild eiken, hazelaars en walnootbomen.

Zonder hulp

Nog handiger is het als je als plant helemaal geen hulp van anderen nodig hebt. Dat is het geval als je zelf je eigen zaden kunt verspreiden. Klaprozen vormen na de bloei zaaddozen die functioneren als een soort strooibus. Op het moment dat de peulen van brem- en lupineplanten rijp zijn en verdrogen, springen de zaden met kracht weg. Ook springzaadsoorten zoals de reuzenbalsemien schieten hun zaden weg. De zaaddoos staat als hij rijp is onder spanning. Een lichte aanraking is vaak al voldoende om de zaden met een soort katapult te lanceren. De ooievaarsbekfamilie maakt gebruik van een soort veermechanisme. Bij de reigersbek blijft dit als een spiraal aan het zaad vastzitten. Door de afwisseling van nat en droog functioneert het aanhangsel vervolgens als een soort kurkentrekker. Hiermee schroeft het

zaadje zichzelf de grond in.

Het toppunt van zaadverspreiding op eigen kracht is echter de spring- of spuitkomkommer (*Ecballium elaterium*). Zoals de naam al zegt, spuit deze plant bij aanraking zijn zaden met kracht uit de komkommerachtige vrucht. Om dit te zien moet je wel naar Zuid-Europa. De springkomkommer komt (jammer genoeg?) in Nederland niet voor.

Zo zien we dat het verspreiden van zaden voor planten letterlijk van levensbelang is. Dit verklaart de grote verscheidenheid aan mechanismen. Want zonder zaadverspreiding kom je als plant nergens.

Springkomkommer

Onder de loep

Het waterhoentje (en een beetje meerkoet) *Gallinula chloropus* 33 cm door Gerda Hos

Waarschijnlijk door de zachte winter hadden we eind januari ineens een waterhoentje in onze vijver. Omdat ik geen idee had waar ik nu weer eens een stukje over zou schrijven, was dit probleem ineens opgelost. Onder het genot van een kop koffie kon ik vanuit ons keukenraam deze elegante zwarte watervogel met zijn geelgepunte rode snavel en rode voorhoofdblees eens goed bekijken. Eigenlijk best een heel mooi beestje. Het heeft witte onderstaartveren met zwart in het midden en een witte streep langs de flanken. Zijn opstaande korte staartje wipt steeds heen en weer. Heel koddig om te zien. Zijn groene poten met enorm lange tenen maken het mogelijk om over de bladeren van de gele plomp en waterlelie te lopen. Daar maakt hij goed gebruik van tijdens het foerageren. Tussen de tenen zitten geen lobben zoals bij de meerkoet. Zwemvliezen ontbreken ook en toch kan hij goed zwemmen. Net boven het hielgewricht zit een rood bandje en hier heeft hij de bijnaam "ridder van de kousenband" aan te danken. Ook wordt hij wel waterkip, rode bleskop of riethen genoemd.

Waterhoentjes zijn voornamelijk planteneters, maar af en toe gaat er gelijktijdig ook wel een slakje, worm of insect mee naar binnen. Ze behoren tot de familie der rallen, maar ze leiden gelukkig voor ons geen verborgen leven. Het hele jaar kunnen we ze zien langs de oevers van ondiep water. Hier in het riet wordt tussen maart en juli na het baltsritueel (pronken met de staarveren, buigen, pikken) het verborgen nest gemaakt van oeverplanten waarin de 5 tot soms wel 11 eieren gelegd worden. Beide ouders broeden en na 3 weken komen de kuikens uit het ei. Ze worden door beide ouders verzorgd, verlaten na 2 tot 3 dagen het nest en na 3 weken kunnen ze zelfstandig voedsel zoeken en vliegen. De jongen van voorgaande broedsels helpen bij de verzorging van het jongste grut. Dit kom je volgens mij toch niet vaak tegen in de dierenwereld.

Waterhoen

Zo lief als ze voor elkaar zijn, zo vijandig staan ze tegenover soortgenoten of andere watervogels. Al in februari begint dit territoriumgedrag. Er zijn dan hevige conflicten met rivalen. Ze richten zich op in het water en al trappend met de poten hopen ze de indringer te kunnen verjagen. Omdat vliegen, althans het opstijgen, moeizaam gaat, duikt het waterhoentje bij dreigend gevaar onder. Alleen de snavel en het rode oog steken dan nog boven water. Hun vijanden zijn onder andere reigers,

roofvogels, snoeken, ratten, hermelijnen en katten. Ook het verkeer maakt de nodige slachtoffers. Ze houden evenmin van grote watervlaktes. Tijdens het zwemmen knikt het waterhoentje steeds grappig met zijn kop en staartje en duikt hij maar weinig.

De meerkoet ziet er veel plomper uit, heeft lobben tussen de tenen, is helemaal grijs/zwart, met een witte snavel en witte bles. Om ze uit elkaar te houden, bedenk ik altijd dat het "meer" van meerkoet staat voor meer vogel en boller! Qua levensstijl verschilt de meerkoet niet veel van het waterhoen. Alleen zoekt de meerkoet al duikend zijn voedsel en leeft dus voornamelijk van waterplanten, met af en toe een verdwaald waterbeestje. In de winter zien we grote groepen meerkoeten grazen op de weilanden, terwijl het waterhoentje nooit in groepen leeft. Verder heeft het net uitgekomen jong van het waterhoentje een zwart kopje met wat rood/oranje streepjes. Het jong van de meerkoet daarentegen heeft een kaal rood/oranje kopje met wat dons. Van dichtbij ziet hij er erg lelijk uit, maar vanuit de verte kun je er toch wel verliefd op worden. En de meerkoet bouwt zijn slordige nest vaak op een goed zichtbare plaats langs de waterkant. Bovendien duikt een meerkoet bij gevaar niet onder, maar rent hij weg naar en over het water. Omdat waterhoen en meerkoet hetzelfde leefgebied hebben, zien we ze vaak samen. Ook weet ik inmiddels dat de meerkoet wel 10 jaar oud kan worden. Of dit ook voor het waterhoentje geldt heb ik nergens kunnen vinden. Al met al heb ik door het waterhoentje in onze vijver een heel leuke ochtend gehad. Ach, een mens heeft eigenlijk niet veel nodig om gelukkig te worden.

Natuurvlooiën

- Regelmatig komt het voor dat we in ons periodiek "In de Branding" ruimte hebben voor korte stukjes tekst.
- Deze ruimtes willen we graag opvullen met belevenissen van onze leden, die zij opdoen tijdens het buiten zijn. Deze stukjes noemen we "Natuurvlooiën", ze springen zomaar op terwijl we buiten vertoeven.
- Graag ontvangen we dit soort berichten, die we kunnen plaatsen op het moment dat we wat ruimte over hebben.
- Een ieder heeft wel eens een verhaal dat kan dienen in de rubriek "Natuurvlooiën" en die willen we heel graag ontvangen.
- U kunt ze sturen naar het redactieadres: tomvanwanum@xs4all.nl

BRIGGEMAN & JANSEN
ADVOCATEN

Specialisten in arbeidsrecht,
huurrecht en strafrecht

Briggeman & Jansen Advocaten staat voor kwalitatief hoogwaardige dienstverlening, een gespecialiseerde kijk op zaken, oog voor de wensen van de cliënt, waar mogelijk het onderste uit de kan halen en vechten voor de beste oplossing, maar altijd reële verwachtingen blijven scheppen. Dat is onze missie. Dat is waar wij voor staan. Dat is waarom wij onze krachten hebben gebundeld. Graag helpen wij u met al uw juridische problemen op het gebied van het arbeidsrecht, huurrecht en (jeugd)strafrecht.

Grotekerksplein 4, 3311 CC Dordrecht
Telefoon: 078 – 747 01 09 | Fax: 078 – 890 03 25
Email: info@bjadvocaten.nl
www.bjadvocaten.nl

HEERLIJK UITWAAIEN AAN DE KUST

Natuur bij u in de buurt

Zuid-Hollands Landschap

www.zhl.nl

In de **BRANDING**

tijdschrift van de KNNV afdeling Voorne

In de **BRANDING** bevat mededelingen van de KNNV afd. Voorne en verschijnt viermaal per jaar:

1 februari, 1 mei, 1 september en 15 november.

Kopij inleveren bij Tom van Wanum in Word-formaat & foto's separaat naar e-mail: tomvanwanum@xs4all.nl

Inleveren vóór 1 januari, 1 april, 1 augustus en 15 oktober

Redactie:

Tom van Wanum, Theo Briggeman, Jan Alewijn Dijkhuizen, John van der Knaap, Marianne op den Dries, Peter Vermaas, Katie van de Wende

Lidmaatschap en contributie:

Jaarcontributie 2016

met automatische incasso: € 33,00

huisgenootleden: € 9,50

jeugdleden (tot 26 jaar): € 15,50

Bank: Triodos rekening nummer: NL18 TRIO 0254 6500 31, t.n.v. KNNV afd. Voorne te Hellevoetsluis.

Opzeggen lidmaatschap: Altijd twee maanden voor het einde van het verenigingsjaar, dat is dus vóór 1 november.

Bestuur:

Voorzitter	Theo Briggeman	voorzitter@voorne.knnv.nl	0180-620 594
Secretaris	Piet Mout	secretaris@voorne.knnv.nl	0181-846 917

Officiële stukken, verzoeken aan werkgroepen etc. naar het adres:

Buitenhof 32, 3233 RL Oostvoorne

Penningmeester	Marianne op den Dries	penningmeester@voorne.knnv.nl	0181-318 329
----------------	-----------------------	--	--------------

Natuurhistorisch secretaris	Tom van Wanum	tomvanwanum@xs4all.nl	0181-625 538
-----------------------------	---------------	--	--------------

Ledenadministratie	Marianne op den Dries	ledenadministratie@voorne.knnv.nl	0181-318 329
--------------------	-----------------------	--	--------------

Nieuwe leden, adreswijzigingen en alle andere ledenmutaties naar het adres:

Witte de Withplein 5, 3223 SM Hellevoetsluis

Leden	Jan Alewijn Dijkhuizen	janalewijn@dijkhuizen@kpnmail.nl	
-------	------------------------	--	--

	Erik Ketting	e.ketting6@upcmail.nl	0181-632 086
--	--------------	--	--------------

PR aanspreekpunt	Hans op den Dries	lunde06540@upcmail.nl	0181-318 329
------------------	-------------------	--	--------------

Internetsite KNNV afd. Voorne	http://www.knnv.nl/voorne		
-------------------------------	---	--	--

Webmaster	John van der Knaap	webmaster@voorne.knnv.nl	0187-470047
-----------	--------------------	--	-------------

Werkgroepen:

Paddenstoelen	Eline Vis	vis1@chello.nl	0181-483 091
---------------	-----------	--	--------------

Planten	Theo Hagendoorn	hagendt@bp.com	0181-404 362
---------	-----------------	--	--------------

Vlinders	Wim Prins	prinswn@gmail.com	0181-484 116
----------	-----------	--	--------------

Vogels	Peter Vermaas	p.vermaas@gmail.com	0181-324 058
--------	---------------	--	--------------

Zoogdieren	Jan Alewijn Dijkhuizen	janalewijn@dijkhuizen@kpnmail.nl	0181-484 098
------------	------------------------	--	--------------

Libellen	Hugo van der Slot	hugovanderslot@ziggo.nl	0181-213 940
----------	-------------------	--	--------------

© KNNV afd. Voorne

voorpagina:

wandelen in Kroatië (foto Tom van Wanum)

Wilt u alle foto's in kleur kunnen bekijken, lees dan "In de Branding" digitaal op onze website.

Het thema voor IdB nr. 3 is "Eten".

Beste leden,

Het bestuur beschikt graag over uw correcte emailadres. Wij verzoeken u daarom wijzigingen via een mail door te geven aan: ledenadministratie@voorne.knnv.nl

Wilt u ook adverteren in dit blad, neem dan contact op met Tom van Wanum: tomvanwanum@xs4all.nl

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afd. Voorne

Ledenadministratie : Marianne op den Dries, Witte de Withplein 5, 3223 SM Hellevoetsluis

☎ 0181 – 318 329 ✉ ledenadministratie@voorne.knnv.nl